

II. ÉVFOLYAM \* POSTARINA PLÁCENA U GOTOVOM \* 1933 APRILIS

4

# KALANGYA

IRODALMI FOLYÓIRAT \* SZERKESZTI: SZENTELEKY KORNÉL  
TÁRS-SZERKESZTŐK: CSUKA ZOLTAN ÉS RADO IMRE

## Tartalom:

Gyöngyössy Dezső: Képzület és valóság (Bevezető). — F. Galambos Margit: Gátyarab (Vers). — Farkas Geiza: A világgazdaság körül (Befejező rész). — F. Galambos Margit: Szonett. — Fekete Lajos: Két vers. — Berényi János: Bagy Mária nótája (Elbeszélés). — Sziráky Dénes Sándor: Kivétel Keletre (Vers). — Herceg János: Viharban (Novella). — Kristály István: Erős Vas Gáborné látogatása (Elbeszélés). — Wellner Albert: Tavasz, 1933 (Vers). — Batta Péter: Magyar nótagyűlésünk. — Borsódi Ferenc: Egy zsáknyi bánat (Vers). — Radó Imre: Mélypont alatt (Regény folytatás).



## Kisebbségi kulturélet

Zapf László: Magyar munkaközösség.

## Láthatár:

Szenteleky Kornél Szigethy Vilmos „A vármegyeház kapujából” c. könyvéről. — Szenteleky Kornél Bérczy Tibor „Holnap” c. könyvéről. — Csuka Zoltán Krlezsa Mirosláv „Povratka Fillpa Latinovicza” c. könyvéről. — Polácsi János Dr. Mihelics „Az új szociális állam” c. könyvéről. Farkas Geiza—Sértő Kálmán: Falusi pillanatok. — Czako Tibor—Vickl Baum: Baleset.

**KALANGYA** irodalmi folyóirat. Felelős szerkesztő és kiadó Szabó S. Ferenc. — Laptulajdonosok: Szabó S. Ferenc és Inotay Béla. — Szerkesztőség: Noviszád, Kralja Petra ulica 30. — Kiadóhivatal: Szubotica, Park Kralja Petra 11. — Előfizetési ára: alapító előfizetőknek félévre 200'—, egész évre 400'— dinár. Rendes előfizetés: Félévre 60'—, negyedévre 30'— dinár, egyes szám ára 12'— dinár. — Előfizetések, negyedévre: Magyarországon 4 pengő, Csehszlovákiában 30 csehszlovákiai korona. Magyarországi szerkesztő: Fekete Lajos Budapest I. Török Ignác-u. 48. — Urania (Komlós M.) nyomdai műintézet nyomása, Novi Sad.



DÁNIEL G.

Dániel Géza — Itatás (Fametszet)

# Képzület és valóság

A lehetetlenségek, a fantasztikum világába a dolgok természete szerint csak olyan kérdések tartozhatnak, amelyek valamely természeti törvénnyel állanak ellentétben. Minden dolog tehát, ami nem ütközik bele a természetszabta törvényekbe, legyen az akár technikai, vagy tudományos természetű, megvalósítása elképzelhető. Mindössze csak idő kérdése, hogy fantasztikusnak látszó dolgok a megoldásra, a megvalósításra megérjenek. Csak agyunk befogadóképessége korlátolt, a megvalósítás lehetőségéé nem.

Avagy hányan hitték az akkor élt emberek közül — amikor Verne Gyula már megálmodta, s álmait ifjusági regények alakjában meg is írta — hogy valamikor tengeralattjáró hajók, úszó szigetek és repülőgépek lesznek? (Alig múltott el néhány évtized a nagy író halála óta, s ime annak valamennyi álma — az egy Holdbautazás kivételével, amely irányban már szintén folynak kísérletezések —, megvalósult.) A föld első körülhajozása tudvalevőleg három évig tartott, — és ma?

Nincs lehetetlen többé. A természeti törvények az egyetlen tilalomfa, s csak idők kérdése már, hogy a Holdba való repülés problémáját is megoldják.

S ha ez így van — aminthogy így van — a legnehezebbeknek látszó technikai problémákkal, mennyire így van ez olyan kérdésekben, ahol nem kell a természeti akadályokkal megküzdeni, a tisztán elméleti tudományok terén, ahol valaminek elfogadása, vagy elvetése tisztán emberi meggondolásoktól függ.

De vajjon az emberi meggondolás, az emberi elme, amely nagy alkotásai mellett is, annyi szép és nagy eszmét hagyott már cserben, tagadott meg és tette az ellenkezőjét annak, ami logikus, célszerű és igazság volt, ez az emberi elme nem nagyobb tilalomfája-e minden haladásnak, mint a természetszabta akadályok? Jézus keresztre feszítése, Giordano Bruno és a többiek martiriumsága, a francia forradalomban az emberi szabadság, egyenlőség és testvériség megcsufolása:

nem jelentik-e mind az emberi elme gonoszságát, rövidlátását vagy legalább is olyfoku konzervativizmusát, amely kerékkötője a haladásnak? Minden nagy eszmének hosszú kálváriát kellett járnia, amig eljutott a megvalósuláshoz, minden prófétának nagy harcokat kellett vívnia, amig lázadóiból, hamis tanok hirdetőiből, az Eszme szentjévé vált. Sokat közülök megmosolyogtak, sokan csak haláluk után kapták meg az elismerés pálmáját, de lényegében az eszme, ha abban igazság volt: győzedelmeskedett.

— — —

A világot a háborúnál is jobban megrendítő gazdasági válság még folyton szedi áldozatait, úgy az egyesek, mint az államok közül. A csődök, kényszeregyezségek, a munkanélküliség orgiái üli, az emberi életstandard — még a gazdaságilag legjobban fejlődött kulturországokban is — egyre lejjebb esik. Az általános elszegényedés, a pauperizmus felé halad a világ. S nincs semmi, ami ezt a folyamatot feltartóztatná. Azok a próféciaik, amelyek dátumokra ígérték a krízis javulását, a mélypont elérkezését, az európai és amerikai közgazdászok és politikusok, rózsaszínű, optimista jóslatai, mind-mind hamisnak bizonyultak. A krízis, mint a megáradt folyó rohan tovább, újabb és újabb károkat okozva kulturánkban, új és új gazdasági egyedeket söpörve el, tíz millióra duzzasztva fel a gazdasági életből kirekesztettek számát. S a mélypontot még mindig nem értük el és hogy hol lesz a konjunktura felfelé ivelő fordulata, nem látja és nem tudja senki.

— — —

Minden nagy katasztrófánál — akár az egyén, akár a társadalom, vagy annak egy részét éri is ez a katasztrófa — az első következmény az ijedtség. Ijedt dermedtség ül ki az emberek arcára, a csapásban mindenki csak a fájdalom, a kár nagyságát érzi, de senki sem gondol a mentésre. Csak amikor az első ijedtség percei elmúltak, csak amikor az első kábulatból felocsudott az ember, jut eszébe a mentés; telefonálni a tűzoltóknak, vagy a mentőknek, vagy kiütni az elvetemült ember kezéből a gyilkos fegyvert.

Igy volt ez a világgazdasági válságban is. A diszkonjunktura első pusztításait kábult tétlenségben néztük, a veszélyt nem is tartottuk olyan nagynak, hiszen a gazdasági válságok a piacra való termelésnél periodikusan visszatérnek, — mondták a gazdasági bölcsek. S csak, amikor az első ijedtségből magunkhoz tértünk, amikor a dátumra beigért mélypontok sehogysem akartak beérkezni, amikor a gazdasági válság szemyes hullá-

mai már nem csak az agrárállamokat, s nem csak a szerencsétlen, szétszabdalt Középeurópát borították el, kezdtek el a mentési munkálatokat, Cunctátort megszégyenítő lassusággal.

— — —

A mentési munkálatok kétfelé irányultak. Politikusok s ezek által befolyásolt hivatalos gazdasági szakértők az egyik oldalról, a világ szellemi nagyságai, gazdasági szakemberei másrésztől, igyekeztek megállapítani a betegség okát és megtalálni a gyógyító panaceát. A nagyobb reklámmal, óriási apparátussal a Népszövetség és az érdekelt hatalmak kezdték el a mentést. Megszámíthatatlan és nagy költségbe kerülő konferenciákon tárgyalták le a kérdést, de a baj alapokának megkeresését óvatosan kerülték, csak a tünetek gyógykezelésére vállalkozva. De még a tünetek kezelésére vonatkozó határozatok is csak papiroson maradtak, a határozatok tényleges megvalósítására nem történt semmi. A legsúlyosabb ágyu — a világgazdasági konferencia — elsütésére pedig még csak vállalkozni sem mernek. Számptalan okot találtak ki annak elhalasztására, mert — ugylátszik — maguk is érzik, hogy tehetetlenek, hogy nincs egyetlen egészséges gondolatuk annak a pestisnek elhárítására, vagy akárcsak csökkentésére is, amelynek neve: világgazdasági krízis.

A másik oldalon a nemhivatalos gazdasági szakemberek és szellemi kiválóságok, mint H. G. Wells és Keynes szolgálnak orvosszerekkel. De a világgazdasági diktatura s más efajta orvosszerek nem bizonyultak nemcsak orvoszágnak, de még megvalósíthatóknak sem.

— — —

Végre itt van egy komolynak látszó kísérlet. Egy javaslat, amely azt hirdeti, hogy ki tud vezetni bennünket a gazdasági krízisből. Howard Scott amerikai mérnök és társai az új javaslat szerzői. A javaslat neve: »Technokrácia« és Howard Scott javaslata azt hirdeti, hogy az élet értékeinek mérője csak az lehet, ami az életet közvetlenül mozgatja. Ez pedig az energia, illetve az ezt mérő egység: a lóerő. Scott azt javasolja, hogy a pénz mai fedezetét, az aranyat, ezüstöt és a devizákat detronizáljuk és ezek helyett a pénz fedezetévé a Hp.-t, a lóerőt tegyük. Minden ország annyi pénzt bocsájthat ki ezen elmélet alapján, amennyi lóerő energiával rendelkezik. Minden ujonnan berendezett energia gép, tehát új fedezet, minden elpusztult, vagy nem dolgozó gép, amely már regisztrálva volt, pedig csökkenti a fedezetet.

— — —

Mielőtt áttérnénk Howard Scott rendszerének taglalására, megkíséreljük felvázolni a jelenlegi gazdasági világkrízis természetét. A krízisnek van egy **elindító** és több **kimélyítő** oka.

A krízist elindító, tehát alapok: a termelés válsága. A kapitalista termelési rendszer velejárója, természete, hogy csak akkor termel, ha a termelés következménye profit, azaz ha a termelés haszonnal jár. A kapitalista termelési rendszer tehát nem valóságos **szükségleteket** akar kielégíteni, hanem **hasznot** akar elérni, a piacra termel. Ha a termelést nem követi haszon, azaz olyan foku termelés következik be, amelyet a piac felvenni nem tud, a gyárak és üzemek a termelést csökkentik, esetleg — legalább egy időre — meg is szüntetik.

A mai helyzetet a piacra való dolgozás azon előrelátható periódusa okozta, hogy — Középeurópa lerongyolódottsága, Oroszország, India és Kína vásárlóerejének csökkenése folytán — a piac nem képes felvenni a különösen Nyugateurópa és Amerika által termelt ipari cikkeket és az ugyancsak Amerika és Középeurópa által termesztett agráriákat. Kiderült, hogy a piac tulzsufaltsága folytán eddig is gyakran előállott válság, olyan mélyrehatóvá és nagykiterjedésűvé szélesedhetik, amely alapján képes megingatni az egész termelési folyamatot.

A **piacra való dolgozás** az indító oka tehát a gazdasági válságnak. A termelés folytonosságának felborulása természetesen fokozta a fogyasztási válságot is. Az a sok tizmillió embermunkás, tisztviselő, mérnök, valamint üzemét feladni kényszerült iparos és kereskedő — aki elvesztette a gazdasági életben helyét és az uccára került —, megszűnt fogyasztó lenni. S amint a munkabeszüntetések fokozták a fogyasztási válságot, úgy fokozta most már a fogyasztás csökkenése a termelést. Egy folyton ismétlődő circulus vitiosus ez, amelynek vége előrelátható: az általános elszegényedés. A termelés válságát kiegészítette és fokozta a fogyasztás mindinkább növekedő válsága.

— — —

A válság elindító, alapokához azután jöttek a **védekezés** által előidézett okok, vagyis rossz gazdasági politika.

Az egyes államoknak termelésük leromlása folytán megcsökkent a kivitelük. A lecsökkent kivitel rendkívüli hatóerővel mutatkozott, még oly gazdag államokban mint Anglia is, azok külkereskedelmi mérlegében, aminek következménye pénzük stabilitásának megromlása lett. Az egyes államok, hogy a kivitel mérlegét javítsák, ráléptek az autarchia, az elzárkózás politikájára. Behozatali tilalmakkal, mesterségesen és drágán termelő mezőgazdasággal, vagy üvegházi iparral igyekeztek a behozatalt lecsökkenteni, vagy teljesen kiszorítani, amiben a

gazdasági talpraállítás lehetőségén kívül egy elfogult, kicsinyes nemzeti politika céljait is látták. Természetesen, egy állam részéről történt minden ilyen intézkedést nyomon követett a szomszédos érdekelt államok hasonló intézkedése és ma már egész Európa egy szörnyű, áthatolhatatlan vámfal, amelynek következtében ismét csökkent a fogyasztás, tehát a circulus vitiosus elvénél fogva, a termelés is. Minezek hatására kiegészítették a deviza rendelkezések és az utlevél megvonások.

Teljessé lett az autarchia érvényesítésével a gazdasági anarchia, amelynek »áldásait« nyögi ma az egész világ.

Mi sem természetesebb ebben a lehetetlen helyzetben, mint a segíteni akarás, hiszen az ijedtség első percei már régen elmúltak, a veszély nagyságát már fel tudjuk mérni. A segíteni akarás vezette Howard Scottot is, amikor hosszú számíttatások és töprengések után nyilvánosságra hozta elméletét.

Az új elmélet az első látásra, az első elgondolásra fantasztikusnak látszik. Hogyan, az évezredek óta imádott arany helyett, egy még csak meg sem fogható valami legyen pénzünk alapja, fedezete? Pedig maga az elmélet — már annyiban legalább, hogy letér a pénz eddigi legelfogadottabb alapjáról és fedezetéről — nem is új. A háború alatt és után tanúi voltunk annak a kísérletnek, hogy a búzát akarták megtenni a pénz fedezetének, s a buza valutának eleinte igen jól is ment, abban kötöttek hosszabb lejáratu szerződéseket, egyes helyeken abban fizették az adót és sok helyen abban kapták tisztviselők és alkalmazottak is fizetésüket. Amikor azonban kiderült, hogy a buza s vele együtt minden szemes termény ára, értéke mennyire ingadozó, sőt lefelé tendáló — megbukott a buza valuta, de egyben megmutatta, hogy — habár rövid időre is — nemcsak nemes fém, vagy az erre szóló deviza, lehet a pénzrendszer fedezete. Scott elmélete tehát, ha az ujszerűség varázsával hat is, nem egészen új elgondolás.

Az első, ami szembeötlő Scott elgondolásánál, hogy a pénz fedezete nem egy holt anyag — tehát nemes fém, buza stb. — hanem maga az emberi munka. Mert ha a fedezet a lóerőben kifejezett energia is, ezt az energiát emberi erő hozza létre, tehát magát az emberi munkát teszi meg »arany«-fedezetnek. Az elmélet ezen része rendkívül tetszetős. Tényleg legjobb fedezete bármely állam pénzének lakossága szorgalma, munkaképessége és munkakészsége.

A legsebezhetőbb része az amerikai elméletnek, hogy az — bár szerinte a valutakérdést tökéletesen megoldja — nem oldja meg magát a gazdasági krízist. Scott abba a tévedésbe esett, hogy a mai szomorú helyzetet a pénz és annak értéke állandóságába vetett hit megingása okozta. Pedig, mint azt fentebb már kimutattuk, a gazdasági krízist nem a pénz bukása okozta, hanem a gazdasági válság elhatalmasodása rendítette meg a pénzszerűnket. A pénz csak eszköze és nem célja gazdasági életünknek, tehát annak meggyógyítása nem a gazdasági válságot, mint ilyen szüntetné meg, hanem a gazdasági válság egyik kísérő jelenségét, egyik tünetét az általános értékmérőt, általános csereeszközt és általános forgalmieszközt, mint azt valaha a közgazdaságok tudományában tanultuk.

Fontos részletkérdés a pénz betegségének eliminálása és Scotték nagy szolgálatot tesznek a világ közgazdasági életének, ha ezt a fontos részletkérdést sikerül javaslataik alapján megoldani, enyhíti is talán valamennyire a válságot, de meg nem oldja azt, mert a baj sokkal mélyebben gyökeredzik és egy tünet eliminálásával még nem mulott el maga a betegség is.

— — —

A világ napi- és szaksajtója visszhangzik a Scott elmélettől, de ezek jórészt csak ismertetések, komoly bírálatát az elméletnek még nem láttuk. Pedig a kritikának is elég támadási felületet mutat az amerikai elmélet. Például: a pénz egyik legfontosabb eleme az értékállandóság. Már pedig ezt a Hp-pénznél nem látjuk. Az új pénzegysége a lóerő, illetve egy lóerőnyi energia. De akkor ennek a lóerőnyi energiának mindenütt ugyanazt az értéket kell képviselni, Amerikában épp úgy, mint Indiában. Egy lóerőnyi energiának értéke pedig az a társadalmilag szükséges munka, amely előállításához kellett és az ahhoz felhasznált anyag. De ez a munka nem mindenütt egyforma érték. Ha ugyanazt az energiát kínai kulikkal készítem el, vagy jóldíjazott angol munkásokkal — más és más eredményt kapok. A felhasznált anyag — pl. szén — értéke, ára is különböző országonként. Tehát egy lóerőnyi energia előállítása lényegesen más összegbe kerül, aszerint, hogy hol állítom elő, tehát a lóerőegységnyi energia értéke is változik ennek arányában. Már pedig a pénz értékének állandósága olyan kritériuma a pénznek, amelynek hiányában a pénz — nem pénz, mert nem lehet általános értékmérő. Ezt tartom az új elmélet legfőbb hibájának.

— — —

De mi is a technokrácia? Fogalmazói szerint megdönti a kapitalizmust, de nem kommunizmus, mégcsak nemis demokrácia. Amennyiben ez igaz is lehet, hogy az új elgondolás nem szociális-politikai, hanem gazdasági-pénzügyi természetű.

— — —

Sok csábító van a technokraták azon ígérétében, hogy elméletük megvalósítása esetén mindenki 20.000 dollárt keres és költ majd évente. Ebben is igazuk lehet a technokratáknak, csak az a kérdés, hogy egy dollárt hány erg-be számítanak majd.

— — —

Mindent összevetve meglehet, hogy nem fantasztikum az, miszerint a pénz betegségét megtudják gyógyítani a technokraták, viszont, hogy az új elmélet a gazdasági válságot egész bizonyosan nem oldja meg — az valóság.

Gyöngyössy Dezső



## Gályarab

Rohan az Élet — vele vágatok.  
Hozzákovácsolt gályarab vagyok.

Meghurcol sáron és csömörön át.  
Ki kell innom egy cseppig italát.

Az égbe röpit — fénnel glóriáz.  
Durva röhejjel, újra meggyaláz.

Nem én vagyok már, aki megmarad  
A lelket őrlő malomkő alatt.

F. Galambos Margit



# A világgazdaság körül

(Folytatás)

## XI.

A háború óta, mely a belekeveredett országokat minden anyag- és munkaerő-készletük legpontosabb számbavételére és legteljesebb felhasználására kényszerítette, nagyon a figyelem és gyakorlat előterébe tolult a tervgazdálkodás — Planwirtschaft — eszméje. Éppen a múlt hónapban tartottak Amsterdamban egy társadalomgazdasági tervezési világkongresszust (Weltkongress der sozialökonomische Planung), melyen ugyan többi közt az is kitűnt, hogy a tervgazdaság fogalma még legföljebb negatív értelemben, mint a tervszerűtlen gazdálkodás ellentéte nyert tisztázást. Hiszen a tervszerűség, miként ezt már cikkem elején érintettem, voltaképpen mindenféle gazdálkodásnak lényeges eleme; új a Planwirtschaftban csupán a tervszerűségnek nagyobb térre, a gazdasági szolgáltatások és igénybevételek hosszabb sorozatára kiterjesztése. Azzal, hogy miként ezt Otto Bauer teszi, a tervgazdálkodást az állami kapitalizmussal hozzuk fogalmi kapcsolatba és e révén a szocializmusra való átmeneti formának nevezzük, még nem merítettük ki a tervgazdaság eszme körét.

Tervgazdálkodást már a nagy háború előtt is folytattak, ha mindjárt sokszor eléggé korlátozott és sok más gazdaság tervével összeütköző módon. Ilyen volt az amerikai vasúttársaságok gazdálkodása, melyek szállító szolgáltatuk jövedelmezőségének biztosítására nemcsak a vonalirányt választották (már annyira mennyire) a legnagyobb forgalmat ígérő ország-részekén keresztül, hanem telekszerzéseikkel és eladásaikkal valósággal maguk teremtették meg pályáik mentén a mezőgazdasági és ipari üzemeket, tanyákat, falvakat, városokat, melyekből azután az árúrakományoknak és utasoknak elő kellett kerülniök. A már idézett Fleissig a karteleknek tulajdonit messzemenő úttörő munkát a tőkés tervgazdálkodás terén. De voltaképpen minden termelési és eladási kartel, tröszt és szindikátus tervgazdálkodást folytat, midőn felkeresi és le-

hetően kizárólagos rendelkezése alá vonja a termeléshez szükséges területeket és anyagokat, de azután a termelést és forgalombahozatalt csakis a legnagyobb remélhető haszon mértékében viszi keresztül és e közben nemcsak termelési lehetőségei kisebb nagyobb részének parlagon hagyására, hanem még megtermelt árúkészleteinek megsemmisítésére is szánja magát.

A magánvállalkozóknál régebben folytattak tervgazdálkodást az államok — főként a termésfölöslegeknek rossz évek hiányainak pótlása végett felhalmozása útján, miként ezt már a bibliai Egyiptomról tudjuk. Tervszerű tartalékolás elemeként kellett, hogy hasson a régi korok sok fényűzési, kivált vallási fényűzési ténykedése. Lehet-e kegyetlenebb képtelenséget elgondolni, mint az ókori fejedelmek által istenségeiknek bemutatott hekatombákat — száz, esetleg százszor száz hasznos állatnak az oltárok előtt egyszerre leölését? Ám más képet nyer a magában véve véresen borzalmas jelenség, ha arra gondolunk, hogy az ilyen tömeges áldozatok minden valószínűséggel nem a népesség föltétlen életszükségeinek rovására történtek, hanem egy erre beállítottan kiterjesztett tenyésztés eredményéből, mely tenyésztés megint csak tartalékokat szolgáltatott a valódi szükség időire, még az állattenyésztés általános fellendítésének is eszköze lehetett. A római császárok egyiptomi búzagazdálkodása a római szegénység ellátására, valamint a szőlőtermelés nagyfoku korlátozása is állami tervgazdálkodás tényei voltak. De feltalálhatók a tervgazdálkodás elemei az annyifelé alkalmazásba vett szükségmunkákban, rekvirálásokban, sőt még a fölös vagy nem kívánatos minőségű emberszaporulat elpusztításában (Spárta, Madagaszkár, stb.), vagy magtalaná tételében (kelet, szerzetes-gazdálkodás) is. A mai eugenika és birth control is ezen a nyomon halad.

Persze a régi tervgazdálkodások tényei mind elenyésznek a mellett, ami a háború alatt Európa-szerte, kivált Németországban történt. Akkor a tervgazdálkodás kényszergazdálkodássá lett, alig kaphatott valaki termelő anyagot, gabonát, bőrt, fémet másként, mintha a legpontosabban kimutatta hova fordítását; kész termékét azután megint csak a szorosan meghatározott helyeken és célokra adhatta el; az árak is az egész vonalon meg voltak szabva, a különféle »központok« valószínűségi diktatúrát gyakoroltak a gazdasági élet minden terén. A háború vége felé azután mindenfelé felmerült, meg is indult a nagyobb közfontosságú üzemek közkezelésbe, köztulajdonba vétele, melyet az éppen uralkodó áramlat szerint hol nacionalizálásnak, hol szocializálásnak, hol kommunizálásnak

neveztek. Ez a hullám némileg leapadt ugyan, de a terv- vagy inkább kényszer-gazdálkodás a békekötéssel sem szűnhetett meg egészen; azóta is előbb ismeretlen határozottsággal és nyomatékkal fejezik ki az államkormányok az iránti kívánságaikat, hogy alattvalóik mit és hol termeljenek, termékeiket hogyan és hol értékesítsék, minő »Planwirtschaftskörper«-ekbe egyesüljenek. Egy nagyon figyelemreméltó legújabb szocialista könyv, névszerint Steuermann: Weltkrise — Weltwende — egyenesen egy világ-államszocializmus eljövételének sejtését fejezi ki, mert jól látja, hogy látszólag szerte kifejlődő államkapitalizmusok már nemzeti elhatároltságuk miatt sem oldhatják meg a termelés és ellátás égető kérdéseit. A háborús tervgazdálkodások különben, miként ezt már sokan megállapították, igen erős lökést adtak a termelés általában szélesebb alapokra fektetése, szorosabb megszervezése és racionalizálása felé, aminek hasznát egy a mainál egyetemesebb és becsületesebb világgazdaság is élvezheti, bár ma egyelőre a béketermelésre átment hadiüzemek dömpingszerű továbbműködése súlyosbitja a különben is bekövetkezett válságot.

Különösen messzire megy a nemzeti gazdaság-szervezés irányában az olasz fasiszta rendszer, mely állami kényszer útján is biztosítja nemcsak a népszükséglet cikkeinek megtermelését vagy behozatalát, hanem a munkások elegendő foglalkoztatását és díjazását, e mellett a közgazdasági szempontból szükségesnek elismert üzemek megrendelésekkel ellátását is. A polgári termelési rendben még lehetséges mértékben hozza érvényre a termelő vállalkozóknak és munkásoknak nemcsak beszólását, hanem felelősségét is; az egész kormányrendszer a vállalkozók és munkások képviselői szervezetén épül fel. A rendszer igazolhatóságának próbaköve mindenestre abban áll, hogy mennyire képes a termelés és jövedelemeloszlás tényezőinek kedvezőtlen alakulása esetén a lakosság szükségletkielégítését, esetleg még előhaladását is biztosítani. Akkor dőlhet el véglegesen az a kérdés is, hogy a fasiszmus, — miként ezt megteremtője egyszer kijelentette, — legalább gazdasági értelemben valóban nem lehet-e kiviteli cikk.

Legmesszebbmenő kényszerrel igyekszik minden munkaképesség megfelelő alkalmazását, minden szükséglet lehetőleg egyenlő kielégítését biztosítani az orosz szovjet-kormányzás. Ott nem folyhat verseny a termelő vállalkozók közt, miután egyetlen vállalkozó van: az állam. Így túltermelés sem lehetséges, hacsak külföldi piacok elárasztásának és onnan bizonyos otthon hiányzó cikkek minden áron beszerzésének céljából nem. Miután az állam nagyvállalata, melynek ott mindenki munkása, ugyanezen munkások közös tulajdona, elég joggal lenne vár-

ható, hogy ez a vállalat nem fogja munkaalkalom és kereset nélkül hagyni azokat, akik neki éppen úgy tulajdonosai, mint alkalmazott munkaerői és katonái. A rendszer immár másfél évtizede működik a földgömb egyhatodrészén, tehát kinőtt a régi utopisztikus elképzeléseknek és ezek kisléptékű, előbb-utóbb megfeneklett megvalósítási kísérleteinek méretein. Az öt éves tervben egy példátlanul nagy erőfeszítést is indíthatott meg egy óriás birodalom egész gazdasági életének átalakítására, igen alacsony színvonalról a legmagasabbra emelésére. Azért felőle végleges ítéletet hozni ma is korai lenni; eddigi fennmaradása erős érv mellette, de ezzel szemben áll az élet színvonalának olyan mélyre szállítása, az egyéni szabad mozgás olyan korlátozása, melyet nem minden ország népe lenne hajlandó még legalsóbb szintű megélhetésének biztosítása, diktatorikus tömeguralmának örökös megéneklése ellenében sem vállalni. Itt tehát egyelőre türelem: fennmaradnak és valóban érvényesülnek vagy felbillenek, természeti kényszerűségek, emberi visszaélések fertőjébe vesznek-e a rendszer előnyei — crvoslást nyerneik vagy a teljes tűrhetetlenségig súlyosodnak-e hátrányai. Az ezekre a kérdésekre az élet legközelebbi jövő fejlődése által adandó választól függ, mennyiben lennének a szovjet-gazdálkodás elvei a világgazdaság megszervezésénél felhasználhatóknak tekintendők.

Egyelőre sem a fasizmus, sem a bolysevizmus nem alkotott világ-, hanem csupán nemzeti vagy országos tervgazdasági szervezetet. A nemzetközi kartelekbe lépéstől egyikük sem idegenkedik elvileg, de azért a fasizmus egyéb eszközökön kívül vámokkal is védi a nemzeti termelést, a Tanácsköztársaságban pedig az egész külkereskedelem az állam monopoliума, melyet éppen nem gyakorol valami nagyon szabadelvűen

## XII.

Fejtegetéseim végeredménye: ma kis emberi világunkban sokan gazdálkodnak külön-külön és több-kevesebb embertársukkal szövetkezve. Azt mondhatni, valamennyi ember megérzi közvetve, de olykor igen lényegesen, minden más ember gazdasági tevékenységének hatását. Az egyik ember szerencséje ugyan nem mindig szerencse a másik ember számára, de nagyobb tömegek szenvedése, nélkülözése előbb-utóbb megtörtja a többi embertömegek életét, legalább is megcsorbitja keresetüket, elveszi nyugalmukat. Ennek ellenére még sincs a valóságban világgazdaság.

Csak az emberek vágyában, törekvésében. Ké lélek lakik ma minden gazdálkodó ember — homo oeconomicus — keblé-

ben és a két lélek közül az egyik, a fogyasztó-lélek egyre a világgazdaság után áhitozik, melyet csak a másik, a termelő, kereső lélek igyekszik eltávoztatni — eddig bizony sikerrel.<sup>9)</sup>

Mert minden ember fogyaszt, amíg él és mihelyt csak gondolkodni, választani tud, már mindenben szeretne részesülni, amit csak a világon megtermelnek. Hiszen van módossá lett földműves, aki pálinkát reggelizik akkor is, mikor finom kávéra vagy ha éppen szesz tetszik, francia konyakos teára telnek neki, aki paraszti gyolcsban jár, mikor már a bécsi Kohlmarkton öltözködhetne ki. Aki megöregszik anélkül, hogy valaha színházba vagy akár moziba ment volna, holott mindkettőben páholyt bérelhetne. Hanem azért az ilyen sem ajándékozta egyszerűen a nagyharangnak jövedelmét, inkább hozzátartozóinak adja, akik közül legalább a fiatalabbak már nagyon is tudják, mi az a toilette, a menu, a garden party, a concerto. És jól esik neki, hogy megszerezheti számukra ezeket és édeleg a gondolatban, hogy neki is jutna mindebből, ha csak éppen akarná.

O weh, Kaffee! jajdult fel a Biedermayer-kor egyik német tanító poétája, mikor a kávéprohibíció őt ismét zabkásareggelire szorította. Ó, jaj, aszaltszilva! sóhajtana az iskolásgyerek, aki krajcárjáért nem tudná többé a megszokott és megszeretett fűgét beszerezni. Avaj, Melenci! fohászkodnék a csúszó bánáti szerb, akinek valamely forgalmi korlátozás lehetetlenné tenné Pöstyén fölkeresését. És az emberek műveltségük által legnagyobb igényűvé tett része, tehát első sorban a nagyvállalkozók rendje a legsúlyosabb igazságtalanságnak érezné, ha a földnek olyan terméke, az emberi szorgalomnak olyan készítménye is lenne, melyhez ő nem juthatna, ha a világnak — persze csak a mi kis világunknak — egyetlen olyan sarka léteznék, melynek érdekességeit, kellemségeit ő maga rendjén ki ne élvezhetné. Csak mint termelő nem akarja, hogy minden más ember is hozzájusson mindenhez; minden csak neki, az egyetlennek és legföljebb még elfogadott sorsrészesének jár; a többi emberiség, a sokak, a gyöngék, a buták ám elégedjenek meg azzal, amit nekik ő kellő profit ellenében kioszt.

Lesz-e hát egyszer mégis világgazdaság, melyben, ha, nem is jut mindenkinek minden, amit ma a leggazdagabbak élveznek, de az ennél kevesebb legalább biztosan kijár és ez a kevesebb is sokkal több lesz, mint amennyit ma az emberek túlnyomó többsége elérhet?

<sup>9)</sup> Tehát nem a Kant által egymással szembeállított békés kereskedelmi és harcos foglaló szellem az, mely egymással szemben áll.

A lehetőség ezidőszerint már és még megvan. Már, mert a technika odafejlődött, hogy az emberek csak egy részének munkája is fölösen kitermelheti mindazt, amire valamennyi embernek szüksége lehet, amiben valamennyi ember élvezetet találhat. Még, mert nem merültek ki és talán soká nem is fognak kimerülni a földnek azok az anyagai, melyekből az ember a neki szükségeseket kimunkálhatja, nem apadtak el és nem váltottak át az emberiség ellenére törő irányokba, medrekbe azok az erőforrások, melyeket az ember ma mind nagyobb mértékben használ segítőtársaiul.

Hogy ennek ellenére egy valódi világgazdaság ígéretföldje helyett egy mind feneketlenebbül kavargó válság örvényébe sodródtunk, ez a szomorú tény több nagyon figyelemreméltó munka megjelenésére adott alkalmat; közös címül talán azt lehetne ezeknek a munkáknak adni: ki felelős a válságért, ki mondott benne csődöt? Az előbb már említett Steuermann<sup>10)</sup> erre a kérdésre azt feleli: a tőkés termelés, mert szükség-kielégítés helyett egyéni haszonra, kevés egyedárúságélvező egyéni előnyére lévén alapítva, zsákutcába vitte a termelést, melyben a munkás mint termelő nem jut keresethez, és mint fogyasztó nem a szükséges cikkekhez. Landauer<sup>11)</sup> ezzel szemben azt fejtegeti, hogy mihelyt a munkabérek, a gazdaság kialakulása által megadott természetes szintjük fölé emelkednek, már a társadalmi össztermék túlnagy része kerül közvetlen fogyasztásra és nem marad belőle elég tőke képzésére, melynek pedig lépést kellene tartania a szaporodó és igényesedő emberiség termelés-szükségleteivel. S o m m a r y<sup>12)</sup> a kötött (állami és egyedárúsági) és szabadversenygazdálkodásnak, tehát az állandóság és a kiválasztás képviselőinek a technika mai állásának megfelelő arányú egyesítésétől, valamint a nemzeti széttagoltság által cafatokra szaggatott gazdaság újból egységbe szervezésétől várja az európai és világ-gazdaság újból teljesítőképesse válását. Már Mises<sup>13)</sup> odáig megy, hogy egyáltalában nem a szabad piacra dolgozó kapitalizmus mondott csődöt, mely igenis minden erő alkalmazását és minden szükséglet kielégítését biztosítaná, hanem a szakszervezeti bérfelcsigázó terror és az állami intervencionizmus, melyek a társadalmilag szükséges termékek árát olyan bér- és szociálpolitikai kiadásokkal terhelik és drágítják meg, melyeket a társadalom mint a vevők összessége nem bír

10) Weltkrise — Weltwende.

11) Planwirtschaft und Verkehrswirtschaft.

12) Wandlungen der Weltwirtschaft seit dem Kriege.

13) Neue Freie Presse, 1931.

meg, ami a termelt cikkek eladhatatlanságára, a termelő vállalatok veszteséggel dolgozására, munkásaik elbocsátására vezet. A szakszervezetek bérszámvetés-politikája bizonyára sok életrelvő vállalatot hozott keserves kényszerhelyzetekbe, fosztott is meg teljesebb kiépítésének lehetőségétől. Ám ki ellen indult meg ez a bizony sok esetben helytelen irányba tévedt, ilyenkor valóban pusztító hatása szakszervezeti terror? Vajjon általában a szó eszménye értelmében szabad tőkés gazdaság, — vagy azok monopoliumai ellen, akik csak tevékenységüknek minden áron az erőik szabad játéka által megadottnál nagyobb hasznát akarják biztosítani — maguk, családjuk, csoportjuk, osztályuk, nemzetük javára? Akik ennek a céljuknak egyformán alárendelik mind a termelés, mind pedig a tőkeképzés érdekeit. Akik a legegyszerűbb szükségletek kielégítésén fölül fennmaradó munkamennyiséget sem messzebbmenő tömegigények kielégítésére, sem a közszükségleti termelést szolgáló tőke allokálására nem fordítják, hanem — miként ezt Oppenheimer jól látta — hatalmi szervezetek kiépítésére, gazdasági, politikai, katonai körülbástyázására. Tehát a békés fejlődés, együttműködés és — nem bánom — verseny menetében várhatóan nagyobb eredményért harcolnak, de nem az ellenálló természet vak erőinek befogása, szabályozása, hanem az embertársak tömegeinek egy vagy más módon megrövidítése, leigázása útján.

Azért, éppen azért a világgazdaság, melyben minden anyag, minden erő eléri emberileg célszerű alkalmazását, minden szükséglet megtalálja kielégítését, mégis meglehet, megalkotható, megszervezhető lesz. Mikor?

Akkor, amikor az emberek akarni fogják. Amikor, ha talán nem is számbeli többségüknek, de tisztánlátásuk, erélyük, hatalmuk és befolyásuk révén mértékadó kisebbségüknek keblében a két ma egymással viaskodó lélek közül végképpen diadalmaskodik a fogyasztó-lélek. Nem hogy Kain módjára agyonverje a termelő-lelket; ez már nem lenne jó, ez ismét rabló portyázó, közben henyélő vad-hordákra bontaná az éppen csak kialakult emberiséget. Hanem azért, hogy végre megegyezzen vele, hogy együtt uralkodjanak a gazdálkodó emberek munkája felett, mely azontul minden ember kezével, fejével valóban minden ember szája, szeme javára alkotna. Ez lenne az igazi világgazdaság, mely talán magával hozhatná az oly régen hiába áhított világbékét is. Azt, amelyik ugyan a világgazdaság megszervezése előtt is megszülethetnék, ha csak minden mérvadó ember lelke nemes indítékából vagy a körülötte élő világ nyomása alatt, de valóban akarná, vagy hogy szabatosan fejezzük ki magunkat: inkább akarná, mint azokat az előnyöket, melyeket egyénenként és csoportonként a békétlenség-

gek továbblángolásától remélhet. Amint ezt Coudenhove-Kalergi Páneurópára nézve várja, bár nézetünk szerint kevesebb joggal, mint mi a világgazdaságot.

Máról holnapra, minden zökkenés, küzdelem és áldozat nélkül a világgazdaság még úgy sem lehet valósággá, a reá-irányzott, bármely jó és erős akarat előtt még a nehéz feladatok sokasága várna legyőzésre. Nem is indulhat ki sem a világgazdaság, sem a világbéke egyedül a tudományos felismerésből, belátásból, hanem csakis egy erkölcsi föllendülésből, melyet viszont csak a sok ember mélyreható személyes lelki élménye, talán Georg Günthner kijelentése szerint: a szenvedés, nyomor, nélkülözés valóban általánossá, még az eddig aránylag megkíméltek számára is türhetetlenné válása hozhat meg.

Farkas Geiza

(Vége.)



## Szonett

Bánat borong el árva szívemen,  
Valami furcsa félelem riaszt,  
A bánatom már nem keres vigaszt.  
Egyé váltunk én és a félelem.

Magányos utam sivár, céltalan.  
A lelkem seborított, elhagyott.  
Ó, tudom jól, hogy elítélt vagyok.  
Elvesztettem céloom és önmagam.

Elém döbben a felfedett titok.  
Hogy dermedt csend van bárhova nyitok.  
Lelkem sinylődik lázban, betegen.

Mi egykor fénylett, sötét mint a sír.  
Ami dalolt üresen, kongva sír.  
Az árnyak nőnek s nincsen kegyelem.

F. Galambos Margit



## Arut, testet, lelkeket

Kelj fel, kelj fel Debora!  
Birák könyve, 5.—12.

Igazat kéne tenni! Vakok, vagy gonoszak  
a birák? A szabad-rablás a földnek felét  
a kalmároknak adta, kik ülnek naphosszat  
hamis mérlegek felett s mérik eledelét  
a másik félvilágnak; lecsipkedve felét  
az emberhez termelte terménynek s más jónak.  
Igazat kéne tenni! Vakok és gonoszak  
a birák, kik maguk követik el a rosszat,  
hogy nem állítják reá parázsra, vagy óra  
a kalmárt, világcsalót. — Kelj fel hát Debora!

Kelj fel hát ős biró, nagy ítélkező asszony.  
Se a selyem, csipke, vagy bársony ne marasszon  
a hamisak oldalán. Mert ordas-hangokat  
üvölt minden tájon a becsapott szegények  
megkorbácsolt serege. A kifosztott lélek  
csűrje üres, — lisztje sincs mese-pogácsának.  
Üresen jár szekere, abrakot lovának  
Nem ad csak az ostornyél, hogy ha nekifárad  
a terének s meg-megáll a küllőkön száradt  
sárral, földdel omlani — boldogtalan állat!

Cserefával nem tüzel<sup>?</sup>; tüzeli a rossz kór,  
ha megdermedt lábain zsugorodó bocskor  
a szegényt nagybetegen földhözvágja olykor.  
Kelj fel értük Debora!, igazságos asszony,  
egyptomi keselyűk csapata riasszon  
szét a kalmárok hadán, akik adnak-vesznek  
arut, testet, lelkeket, amig maguk keshedt  
bársony-gúnyán, gyékényen pénzre telepesznek.

A hollónak eledelt nyújt a pusztá döggel;  
mért nem adózik az úr csak egy kicsit többel  
annak aki árkot ás, földet túr, vagy csépel;  
zsákot cipel, verset ír, birkózik a géppel,  
avagy bánya rejtekén félmeztelen testtel  
küzd a szénnel, sötéttel, mint tanító-mester  
a kisdíák elméjén, hogy tudást fakasszon.  
Kelj fel értük Debora, igazságos asszony.

Fekete Lajos

# Ne szomorkodj venyigé!

(Milvay Ellának)

Arva vessző kesereg, özvegyek a tőkék,  
Szőlőkarók szenvedik ájulatba dőlését  
s bágyadt karolását fosztott venyigéknek.  
Egész sereg puttonyost, hegyoldalnyi népet  
csődített a fűrt ide míg a tőkén tartott.  
Most szél duhajkodik a szedőktől tarlott  
rendeken s egy-egy levél mint vadul kitépett  
piros szív úgy elrepül, rőt, halál hírének.  
Csak a vessző kesereg. Szőlőtermő testét  
hideg kézzel bolygatják deres őszi esték.  
Istenem, mily szomorú szőlőtőnek lenni  
fürttelen venyigékkal őszben dideregni...

Ne szomorodj venyigé!, én is hoztam fűrtöt,  
Napcsókos két gyerekem mosolyomban fűrdött.  
Karom erős venyigé itt tartja a szélben  
a két fűrtöt, karótlan vihar ellenében  
Fiú-fűrtöm mámoros, leány-fűrtöm édes,  
de ki tudja, hogy a sors mily szüretet végez  
köztük, hiszen (te tudod) édességre éhes  
ez a világ s ezer ok a szüreteléshez.

Az élet jó vincellér, de néha más dolga,  
akad és amíg nincsen benn a szőlő-sorba,  
addig a végzet kapál s földet porhanyitva  
jön a vihar, jön a sors s más földre hajítja  
a fűrtöt, mit megesznek tolvajok szemezve  
s így hal meg szüret előtt szőlőfűrtök ezre.  
Sohse búsulj venyigé, én is keseregtem,  
de mióta szőlőtő bölcselője lettem  
permetezem fűrtjeim s kötözgetem gonddal;  
pedig engem nem védtek szőlőfűrt-koromban:  
megérlelt a szenvedés, a kin nemesített  
s leszüretelt életem mélytűzű bor így lett.

Fekete Lajos



# Bagi Márton nótája

## I.

Az este a messze hegyek alján halk lassan már göngyölgette magába a fényt. Néhány fönnrekedt felhő-szakadék szelet jövendölt a bőrén, másként csodátlanul fakult minden a szürkület keretébe, és se gyász, se ünnep nem kért a holnapnak különösebb vigiliát. Egy-két átalmenő a kastély előtt, ha éppen fölpillantott az ablakokra, tán elszalasztott lelkén egy fázós gondolatot. Azontul semmi több holnap-virrasztó csoda nem fakadt.

Fönt a nagy szobában öreg lépésekkel mérte az időt Bagi Márton. Tizenkét finomszál gyertyát tartóba igazított s oda-állatta őket a fal mellé. Az asztalra patyolat abroszt vetetett, a poharak, tányérok közén egy sor teli üveget parancsolt glédába. Olykor megállva az óra mutatóját leste vagy mintha az ablakból akart volna jeleket olvasni a hamvadva fogyó alkonyat helyébe.

Félénk kopogtatás után négy furcsa füstös fej jelentkezett bocsánatkérőn az ajtó-rés mögött. Halk illedelmük tudatta hónuk alatt a hegedűt. Bólintott nekik Bagi Márton, hogy beléphetnek, s hangászi mivoltuk iránt a gyanu egyszerre személyi adattá lett.

A sarokban csöndes nagy tisztelettel megfeneklettek.

Egy ideig hagyta őket a szónélküliség zavarában. Majd kényét fitogtatva ülni tessékelte őket a szőnyegen. Egy fakéjú ijedté vénült szolgálta csoszogott be utánuk, kinek már az arcán is kiütkezött valami sejtetéssel a süketség. Vállán átvett törölörongy, karja alatt porolókefe, kezében egy nehéz lámpát hozott. Mord köszönéssel közibük gyujtotta s ugyanugy a gyertyákat is. Márton urnak külön még összesöpört két kurta mondatra való szót, hogy a vacsora kész lesz és hogy a gombokat fölvarrta az ünneplőn.

Már ment is ezzel. Bagi Márton utána baktatott s a várokozásban ismét elmorzsolódott egy idő.

Hét óra tájon hármásban együvé került a Bagi-család: Márton, Tamás és Boldizsár. A süppedt öreg kastély minden

ablaka fényes vig négyszöggel vágódott bele a sötétbe. A szét-hintett tanyákról, akik még látták az ünnephirdető kivilágítást, szánakoztak vagy kárörvendeztek egy-egy kérdésnek sarjadt mondattal:

— Vajon mit intéz majd holnap a Bagiaknak?

— Lám, csak dobszó lett a sok muzsika vége. Ugyan hogy pásztizják hozzá az utolsó nótájukat?

Mert a Bagiaknak nótákban virágozott el az életük, s a nóták szabdalták szét a széles, kövér földeket. Egy-két ékes új nóta napokra ott fogta őket az asztalnál a muzsikás bandával, közben ömlött a bor s röpiült a pénz. Mig könnyebben telt a zseb, Márton ur még egy írődeák féle cimborával járta a nótás estéket, kinek tiszte volt minden tetszetős éneket följegyezni. S ahogy ezek kötetekben tulnőtték a biblia méreteit, úgy hasogatott le künn a földekből néhány barázdát egy-egy idegen eke.

Sűrű, erős vérük egy éjnél tovább nem birta az asszony-félét s a romlás gát nélkül nyelhetette a mezőket. Elsőnek a Töröktanya vált le, aztán alig másfél év alatt elbusulták az Ófalut is. Egy csoda hangu szépaszony zsványok közt fölcsipett nótája egy éjjel olyan adósság-özönnel öntötte el a Rétalját, hogy a másik nyáron már egy Bagi se téphetett le onnan virágot. Aztán eluszott a Bogaras, utána illant Csépuszta, Ökrösmajor, emlékké vált a Nagyhármas, elveszett Alsótarjas, Felsőtarjas, Lányoshegy. Am a nótás kedv csak kihányta Márton ur bőrén a mérges virágot s ha jobbuló szándékkal fél évet is pihent egy-egy földfaló éj után, csak annál gonoszabban sütötte lelkét, amikor a véletlen valami új nótát akasztott horogra. S bizony egy másként szépen ébresztett őszi nap irással üzent, hogy néhány árva holdon már csak a kastély áll a talpuk alatt.

— Ezt nem hagyjuk — fogadta gyöngébb öcséi nevében is Bagi Márton s azontul a templomi zsoldárokat is csak úgy dudolta, ha magában volt.

Am tavaszon egy váratlanul jött lakzi olyan forgószélet psüritett alá, hogy egy hétig sem ért talajt a kedve. Meg is bémult tőle s utána, ha egy kis vidám szelecske fujt, már sodorta is. A másik kettő hullott övele.

S mint a mámorból a másnapi bánkódás, már látszott a nap, amikor a kastély is gazdát cserél. Akkor Bagi Márton egyszerre olyan tervet derített magának, hogy piros lett tőle a lelke. Jó két héttel előbb megvallatta a maradék hordókat s a java italt külön edénybe szűrte.

A hasonló vert sorsu cimboráknak viszont még idején üzenet ment, hogy bucsu lesz Bagi Mártonnál, amilyent a világ még nem látott.

## II.

Sötétedéskor még csak ők hárman voltak a fekete nyájból, de lassan verődött a telibb csapat. A félvak Zsiga vadult be elsőnek, ki egyébként mindig első volt a hivatalosak között s mindenütt utolsó a kilököttek sorában. Utána egy száraz gége-ember kántor jelentkezett, ki alól rég elvették a templom orgonáját s akiről azt mesélték, hogy enni még senki sem látta. Lakzit, tort, vacsorát boron kezdett és pálinkán végzett. Jóhírével azzal tartotta, hogy a bort vizes kancsóból, a pálinkát meg boros pohárból nyakalta. Bihácsi tisztelendő volt a párja s vele misézett ha olykor visszaifjodván kettesben menettek és jobban rájuk terhesedett a hajnali lelkiismeret. Még egy seregbe való irányá-vesztett lélek jelentkezett, mind olyan, kit már elnyűtt a végzet s ki csak a kábulatból látta rásütni elhagyott vagy elvesztett csillagát.

A bő vacsorán fázós hallgatással estek tul, csak a koccintásból pendült ki közben a meleg egy-egy csintalan szikrája. Vacsora után a házi gazda egy fejbőlintással forróbbá parancsolta az eddig bátortalan muzsikát. A szemek most már kifényesedtek, a szó megmozdult s a poharak mind sűrűbben adtak találkozót. Egy-egy arcra rápiroslott a jó öröm is, az elhullámzó muzsika pedig néhány fölvetett nótasort is megragyogtatott.

Bagi Mártonban nehezen még, de már kezdett szilajodni a kedv. A bor tüzelte, a zene égette, gögje fejedelmet és hőst játszott.

— Nótával megyek a halálba — csapott az asztalra s vigan osztotta az erős italt.

A többiek mintha csodálkoztak volna, bár mind tudták, hogy a szó micsoda számító szándék megsejtetésével kacérkodik.

— Bagi Márton nótával született, — folytatta rekedten — Bagi Mártonnak az első napon nótát huzatott bölcsője fölélt az apja. Bagi Mártonnak addig élet az élet, amig lakzi van, amig vidámodni lehet. Holnapra már csak dobszó marad a muzsikából s Bagi Márton tudja, hogy holnapnál semmi sincs tovább. De a koporsóig még van egy éjszaka meg egy pár piros nóta is.

Szeme könnyet fogott. A vendégek vigasztalhatták, néhány egy-két kérésforma szót is szépített s ez megint dacosa erőt vetett bele.

— No azért csak semmi szánakozás! Holnapig nem károg a holló senkinek, aztán kire hogy virrad, úgy köszöntse. De most igyunk!

Töltöttek s ittak rá megint. Egy intésre közelebb emelkedtek a húros szerszámok s a vonóban mintha virágnytó sugarak rezdültek volna. A füst tömörlött mint az ünnepek tömjénje, az arcok már megfénylettek rajta. Félig torrá kárhozott egy időre a fekete vidámság, s végzetek, sorsok elesettségét festette az elrongyolt perceken, de az erősödő zene osztatta a felhőt s a lélek lassan maga alá gyúrte árnyékát. A kántor hangja elszabadultabban szárnyaltatta a nehéz éneket, a pap mellé állt, s a két szívmozdító torok irányt ütött a többinek is. Egy óra mulva tomboltak. Bagi Márton ismerős csucsra ért azzal, hogy falhoz csapta az első poharat.

— Holnapig még világ a világ!

A nehezen csurránó ősvilág-szagu nótákból sirásig széppülő mesék hullottak. A nefelejcs szinte csillogott bennük, a Tisza édesen vitte hátán a napot, a betyár-legény a csillagát siratta, s a fakó izzadtan állt a virágos kapu előtt s nyerített az aranyjászolos abrakért. A szó s a hang, mint a virág, boldondul nyílt lelkét színekbe, szirmokba; ha tizszer elisméltették mindig újabb szépsége, tizenegyszer még vérezőbb ütleget csoda volt a szívükön. Husukból borzongó rügyekbe hajtott s visszafésülő cirogatással sajgatta őket, hogy elérszegedtek a bolond lázban s a másik kábulat csak gyógyított rajtuk. Bagi Márton csöndesen ingatta fejét, Boldizsár az asztalt öklözte, Tamás belső áhitattal pislogott szét.

A többiek körül is hevült forrongott a csillagos örvény. Az emlékezés kék szárnyú pillangót kergetett, s ki még tudott ágat nyújtani neki, néhány pillanatra egy-egy nótával megkaphatta boldog pihentetőnek. Valaki szemét törölgetve beléhasadt régi szerelmén kesergett s egy nevet becézett, mint félős, meleg madarat.

Éjfél tájban Tamás, a középső Bagi-testvér egy kérő szóval megállította a szirmokkal háborgó forgószélet.

— Valamelyik zsoldárt cimborák. Akármelyiket, csak szépen ájtatosan!

Tudták kegyes hajlamát s készültek hozzá, hogy kedvére tegyenek. Mert Tamás csak szelidült a mást elvadító énekektől s a végén mindig a zsoldár-éhséghez ért. Tán azért is vigadott, hogy utána a szomorú templomi hangok harmatában érzőbben megfürödhessen. Néhány dicséret, ének és zsoldár fellegöblítő hulláma csapott föl s tiszta hevület előmlésével járta át a lélek aljától az egek magasáig az éjszakát. Nyomán egy ideig szinte imára serkentő csend lett, még mintha a pap pa-

lástos alakját is látták volna egy elképzelt szószék öblén. Bagi Tamás félre is vonult, nem énekelt többé, a borból is csak olykor s áhítatosan egy szentnek érzett kortyot nyelt, mintha kehelyből adnák elébe. A cigány hangfojtva játszott, a nótászó dudolásig halkultan lopódzott a hur szava nyomán. Kint az éjszaka a saját özvegységén kesergett s mélyült. Az égi lejtők gyujtoványai a halottak ünnepéről szavaltak neki együgyü emlékkerseket.

### III.

Egyrésziük már megroggyant s csak sodródott az erősebbje után. Köztük Bagi Márton győzte legjobban aggyal s gyomorral is. Ma sziklára lelt lábbal állt a rózsás örvény fölött s csak mosolygott boldogan, mint aki látja a neki trombitáló biztosságos holnapot. Szavai ékes koszorukba fonódtak, s övezte velük egy-egy dalbontó este emlékét, mely szín lett s örök fakadás.

— Hej, mikor a Vető Zsigának hat fia után lánya született! Napot kevésszer áldottam ugy. Nótával körösztoztünk. Egy félpofájú kancsal cigánnyal látogatott le az egyik ördög-tudja merrül rokon. De a hur a keze alatt, aj! Akár egy angyal lelke a sugáron. Be se igen vették, de hogy mindenkinek töltöttek az ujszülött egészségére azt mondja a kancsal: annyi esztendő, dupla annyi hozománt jó holdakban, mint ahány olyan nótát én elhuzok, akit még itt nem ismernek. Még meg is mérgesedett a Zsiga, hogy csak ennyi a jókivánóság, mert lehettünk ott vagy ötvenen. Hanem a félpofájú három nap alatt négyszáz olyan nótával sirt belénk, hogy annak foszlányát se hallotta senki.

Merengtek rajta, aztán huzattak rá s ujjab emlékezesek jöttek.

— Hát Gyenes szegény, az Ur nyugtassa. Ugy sirva énekelni még embert nem hallottak. A toroka aranyozta a hangot, aranyozta, simogatta, csókolgatta vagy mit csinált vele. Egyszer aztán megfázott, hat hétig nem is tudott magáról. Amikor meggyógyult, csak néztünk, hogy a hangja seppégés lett s bizony az is maradt. Azontul ha muzsikát vagy nótát hallott, kibuggyant a könnye. De nem is vitte sokáig szegény.

A banda már tudta hol tartanak az urak, szép-halkan Gyenes legtöbbet megragyogtatott nótájával kezdték ügyelni s követni a hangulat kanyargásait. Bagi Márton most már csak magának emlékezett.

— Ági... Palotási Ágica... Édes kis Agica... Sej, de régen is volt!

A név úgy szárnyalt bele arany tollasan mint egy csintalan kanári. Nyomán egy raj csalogány csattogott s a viszszaéledő mese kert-alján kísérte éjszakából éjszakába. A tulipánok márciusban kinyíltak tőle, s az őszirózsza a hóra hányta megőrzött szirmait. Valamikor az ifju Bagi Márton tavaszi kedve az ő ablaka alatt virágozott el a legszebb nótákat. Szívében még mindig aludt belőle egy leheletnyi bódító liliomszag. Ha lelkét érte egy holdsugár-heggyel, háromnapos veszedelemre vadult meg mindig a bolond érintésétől. Ilyenkor ezer korbáccsal csapkodta a fölbukó érzés, hogy Ági valahol, talán egy kolostorból, talán egy konyhába szorult nyomorból vagy épen a sírból még mindig győzelmesen neveti ezt a rege-nyitó garázda lovagkort. A visszajáró s vérszívó fehér lidérc ott maradt ilyenkor s csalt, ingerelt, kétségbeejtett, mint a lengő nád hegyén a hintázó látomás.

— Gazi, — nyögte Bagi Márton — állj meg csak Gazi! Azt az édes gyöngyvirágszagot, Gazsikám, de lobogjon mint a tűz!

A másik percben mind fölpeckelték az állukat s szinte az ablakokat rázta a dal:

Meg is halok ezekér,  
Ezekér a szépekér,  
Köztük is az egyikér,  
A legkedvesebbikér,  
Tudom is, hogy melyikér!

Bagi Mártonnak tetszett a fölugrasztott zaj.

— Mégegyszer! — csapott a tenyerébe, — de jobban surdódjon a hur, hallod-e!

Egyik-másik vonón lefejtett néhány szörszál is.

— Mégegyszer!

Elujrázta vagy ötször egymásután. Itt-ott elpattant a hur, hogy nyögött belé a szerszám. A muzsikások izzadtak, a cimborák elbicsaklásig emelték a hangot.

— Várj, — vezényelt megint Bagi Márton — most a párját, de úgy, hogy sirjon!

Egy kis készség-igazítás után árvácska bársonyával simogatott, cicázott Palotási Ági örök hold-tölte alatt virágozó szerelme:

Teli kertem zsályával,  
Zsályával,  
Szerelem virágával,  
Szerelem lángjával.

Bagi Mártonban megtette szokásos útját a tüzek árja és szépen visszakapcsolódott a nagy s tiszta szemmel látó gondolkodásba.

— Ugyan mi az ami ebben a négy sorban van, azt mondjátok meg nekem! Mi az ami innen süt, innen ver, rikat, csókol, észt veszejt s áradást csinál, mint a Tisza? Ezt fejtsétek meg, ha tudjátok.

Maga elé bámulva folytatta:

— Hogy lehet négy sornyi semmi szóban egy kertre való virágillat, olyan sodró és olyan sűrű, hogy elkábitja vele a lelket? Hogy lehet benne egy égő puszta lángja meg egy tengernyi hullámverés? Hogy usztathat magán annyi koporsót, amennyi ismerős halottat tudunk, s hogy hozhatja vissza azokat, akiket minden perc csak szöktetett? Honnan van a nótának az a csudás ereje, hogy ha akarja, tavasz lesz s barkákat aranyoz, hogy megboldogulnak tőle a méhek, ha meg azt akarja, bunkó lesz s agyba sujt, napokig szédelegsz bele vagy a szived szívárogoz tőle, mint a beteg testrészt. Kinek a kezét se csókolhattad: levetkezze, kibontja a babát, az ágyába fektet, hálát vele, vagy érted szomoruvá teszi, hordja eléd az arcát, mint az ég a napot, s jó leszél tőle, pedig tán megszé valahol másnak vidám s tapos rajtad mint a sárban.

Hörpintett a szájas pohárból és szeme merevvé kerekedett. A cigány halkán forralta zsályázta a furcsa hangulatot s a mesét, már szinte az egész terem tele volt tőle lánggal, egy mező zsályával, violával, mindennel, ami szint és fényt fakasztott ebből az átkozott életből.

— Tik ezt tán nem is érzitek. Bizonyosan csak a fületek mondja meg, hogy a nóta szép. Én itt valahol a hátamon, a gerincemmel érzem a szépet. Bizony isten. Úgy végighasít rajta, hogy szinte fáj. Néha borzongat s ráz mint a hideglelés.

A többiek bólongattak. Márton úrban habzott az érzelem.

— Ó ha tudnátok, mi az, ha tudnátok csak egy kicsinyt is. Hogy mi a muzsika. A nyelve.... a betüje... a lelke!.... Bujdosás, páros galamb, ölelés, temető: hogy addig ez mind semmi, amíg a nóta nem beszél róla. A csillagos eget is..... az a jóisten nekem nem teremtette... muzsikálta... Mert a világon ez a legcsodálatosabb... Én tudom... Ó de bölcs is voltam, hogy mindent így elszórtam érte.

Ivott. Egy ordítás úgy jött ki belőle, mint a tűzhányóból a láng. Poharát megint a falnak vetette. Legtöbbje csak a duhajságának csodálkozott. De a félre-bicsaklott pap szent arcot meszelt, s nézte nagy tisztelettel, mint hajdan a püspököt.

— Ó hogy ennyit nem mondtál soha — nyögte nagyon szeliden, mint mindig ha már törni zuzni akart.

Bagi Márton ahogy tehette, búcsuztatta magát. Szavaiban az epe valami friss gögnek adott találkozót. — Én mindent job-

ban élveztem, énnekem minden jobban izlett, jobban is kellett fizetnem érte. Most már mindent szétráncigált a vonó; néhány óra mulva utolsót szól a dob is. De bizonyomra mondom, hogy nem fog örülni az új gazda az első órában se.

Szétnézett, hunyorgott s mint édességet osztotta tovább a titkot, hogy a tető alatt olajjal leöntött szalmacsutakok várják, hogy lobogjanak. Künn a kertben pedig már egy hétnek előtte minden fa egy kondér forróvizet kapott a gyökérére. Nem pattan ki azokon egy szem virág soha.

Gyűrűjének nagy gyöngyét is lecsavarta s valami fehér port mutatott az álmélkodó szemeknek.

— Ez meg nálam mézezi majd az utolsó poharat. De addig szóljon a hur. Gazsi fiam mégegyszer azt, hogy: Teli keretem zsályával...

A dal áradt tovább mint a hóolvadás szűrődő fényes partakja.

#### IV.

A csillagos himzést lassan már fejtegette a hajnali olló. A függönyös teremben még szólt a dal, s a füsttel vörösen birkóztak a lámpák, de az ablak résein bekukucskált a viradás józanító kéksége, mint az intelem. A huron új meg új dalok ágazgatták a virágos vesszőket, közben olykor Bagi Márton vissza-visszaparancsolta a maga emlékére borult éneket is. Egy-ketten már elbóbiskoltak kocintástól kocintásig, a többi még a virrasztó szemmel birta a reggelbe ömlő éjszakát.

Napföljötte felé a vén inas korhelylevest hozott. Nyolc óra után jelentették, hogy a bíróság itt van, s a kíváncsiak is gyülekeznek az udvaron. Bagi Márton derűs arccal fogadta az értesítést, s gőgösen válaszolt a hirhozó személyiségnek.

— Jól van fiam, az uraknak mondd meg, hogy kezdhetik, te meg szaladj vissza egy kis sziverősítőre. Gazsi, csak azértis zendíts rá!

S már fujta is fejbillegetve:

**Teli a kert zsályával  
Zsályával  
Szerelem virágával...**

A muzsikán olykor átütött a dob sötét jajszava. A jóbhirekkel is fölszaladt egy-egy lent leső cseléd:

— A kert mögött husz hold a banknak jutott.

Bagi Márton tust huzatott rá s egy kancsó bort öntött a hirhozónak.

— Négy lovat a kocsival Jakab vett meg.

— Köszönöm öcsém. De gyere közelebb aztán segíts mert a pince még a mienk.

Uj nóta következett uj hirrel a végén.

— A kis kaszáló a szomszéd falu kocsmárosához vándorolt.

Bagi Mártont most már szemlátomást gyúrte a föld felé az ital. Annál gyakrabban emelgette a poharat.

— Sebaj fiam. Sötétnek elég sötét temetés, de egy óra múltán meggyújtjuk hozzá a gyertyákat is.

Uj hirrel kopogtak:

— A tiz holdat a kastély mellett Radvánszki ur vette meg.

Bagi Mártont mellbe sujtotta a hir, s egy percre mozgást felejtett a szeme. Észbe se kapott s megint ezt a nevet hozták:

— A jószág Radvánszki uré.

S rá negyedórára megint:

— A kertet Radvánszki dobolta el.

A többiek bután révedeztek. Tamás egy zsoltárral bibelődött volna, de nem tudta a másik versszakát. Boldizsár ivott, Bagi Márton hörgött s kapkodott, most már látszott rajta, hogy várja az utolsó jelentést. Meghozták azt is szinte ijedten.

— Jaj, tekintetes uram, bizony a kastélyt is Radvánszki ur vette meg.

Szeme karikázni kezdett, s ha nem ül talán meg is tántorodik tőle. Mert Radvánszki volt az üldözés, az utálat, a lappangó bosszu Palotai Ági miatt is. Az örök vetélkedő, ki az élni való tájakon mindenütt kudarccal elmarad s pénzzel készül megint uj bosszura s vetélkedésre.

Egy percig dühben fulladozott az egész társaság. De Bagi Márton hirtelen elnevette magát.

— Nincs semmi baj urak. Annál szebben s könnyebben nő majd a láng. Most pedig gyerünk Radvánszki ur elé. De a nótát úgy huzd mintha Ágica is hallaná!

A társaság akár a halottak raja sápadtan fölkerekedett s vonult le az udvarra. Mögöttük a zene a selyemkendősen lobogó nótával:

Teli kertem zsályával  
Zsályával...

Számosan nevelték a dülöngelő énekes csapatot. Bagi Márton az élén duhaj volt, a sorok most fujták rá a legszedibb illatot. Nyelve akadozott, a világ fényes csikokban forogott, pántlikázott körötte.

— Nem a háztól bucsuzok... Én a nótától bucsuzok, a nótától meg a muzsikától... Se föld, se pénz után nem szaladtam. Nekem a nóta kellett...

A rettenetesség, hogy holnap szép csöndben már a ravatalon fekszik, most vetett ijesztő lobot a szívében.

Teli kertem zsályával,  
Zsályával...

A sorok véresen hasadtak bele. Ugy nézett vissza könyörgőn a mögötte ballagó cigányokra, mint az elitelt a hóhérra. Az ujjain számolva hebegett:

— Holnap nem lesz semmi... Holnap már nincs nóta... holnap vége a muzsikának... Nem hallok többet semmit. Tudjátok, hogy ez micsoda?

S egyszerre nyöszörgő, megszeppent gyerek lett a duhaj nótafejedelem. A népség nézte, mint a bolondot s a hősiesen elszánt Bagi Márton zavartan pillantott szét s reszketni kezdett szépen elgondolt szándékától. "

A vézna, gyomorbeteg Radvánszki a kocsija mellett állt, hogy azonnal tovahajtsa, ha úgy hozná magával a sors. A megváltozott hangra visszalépett s odaszólt a hivatalos asztal felé:

— Bagi Márton urnak és testvéreinek hajlandó vagyok átengedni a régi ispánlakást a mellette elterülő husz hold föld haszonjára adékával s később megállapítandó fizetéssel, ha fölügyelnek a kastélyra és a gazdálkodásra. Kérem nyilatkozzanak, hogy ezt az ajánlatot elfogadják-e.

Bagi Márton megérezte a teljes megalázást az üzleti ajánlatban. Fölcsapta fejét s köpni akart Radvánszki felé, de nyomban mint valami égből lenyilatkozott üzenet, eszébe villant, hogy így még lehet élni, s ha él, olykor még egy nótás estére is telik majd. Talán csak néhány esztendő még az élet, de az alatt, amikor csak kívánja, fölfrissülhet egy kis muzsikától s ha szegényen is, de még fényt mutathat egy kóssa csillag, egy nóta... s a nóta oly szép... oly édes valami, akár csak Ágica fehér teste és emléke. Nem, ezt nem lehet eldobni.

Halk szégyenkezéssel odaszólt, hogy elfogadja a nagy-lelkű ajánlatot s egyszerre nevetni kezdett, hogy a könnyei kiestek. Azután a cimborákhoz fordult:

— A bort fiuk, a bort! Hamar a kastélyba, mindenki két üveget a hóna alá s gyerünk!

Néhány perc múlva dalolva s ordítva muzsikaszó mellett húzódtak szépen az ispánlakás felé.

Berényi János

# Kivitel Keletre

**Egy újságcikk: „... az angol leggyverőgérek három hajórakomány leggyver szállítását kötötték le...”**

Anglia modern fegyvereket szállít Kinának  
(Business: Kína a kereslet, London a kínálat.)

A bombák, puskák és ágyúanyagok mellett  
egy misszionárius szorong. Küldi a szerzet.

A gyár kereskedik, amit szállít  
jó, — az eredmény biztos: mind egy szálíg!

A szerzet Istent exportál Keletre  
és áldást ad az induló menetre.

A nyugatról jött szent barától  
kérdi a kis kínai It-Jen:

(értelmet kap a bibliás-tanult betű)

—»Fehér, vagy sárga-e az Isten

és egyenes, vagy ferde szemű?...«

---

»és a mennyben, ahol minden  
csillog és százszorosan fényes«

— érdeklődik tovább a kínai gyerek —

»vajjon még jobban tündöklenek

az égi fegyverek?...«

---

A feleleten megakad a szerzet papja.

E percben — a fronton — szétfröccsen az It-Jen apja

S a valódi Mennyei Birodalomból

Küldi le a feleletet fiatal fiának.

Sziráky Dénes Sándor



# Viharban

A levegő tikkadt volt és lusta, de az esti renyheségben a házak felett az égen már katonás rendben sorakoztak a fekete felhők. Itt-ott villám cikázott élesen és kelet felől hatalmas égzengés hallatszott, hogy megremegtek az ablakok, megremegett az egész föld, sőt az öregasszony piros ernyője is a krumplisütő kályha felett.

— Na nézd, hogy bolondul az idő — motyogta az öregasszony és összehuzta fején a kendőt.

Kicsi aszott feje volt, mint valami öreg verébnek, az orra vörös és szétlapított volt és a megtévesztésig hasonlított a krumplihoz, amely a kályhájában sült izzó parázs felett, csendesén. A homloka ráncos volt, mint a kendő a fején. Öreg volt és ragyavert, mint a kocsit a lábai előtt.

Emberek jöttek és mentek mellette. Hangok ütötték meg a fülét. Értelmetlen beszéd.

— Hát akkor este hétkor — mondotta egy sovány fiatalember egy kövér asszonynak. — A viszontlátásra. A viszontlátásra.

— Károly! Károly! — kiáltotta valami női hang a tulsó oldalról.

Az öregasszony gyermekes szemeivel, ráncos homlokával és szétlapított orrával értelmetlenül nézett a világba. Néha megpiszkálta a parászat egy görbe piszkavassal vagy a krumplit forgatta meg kövér kezével, azután meg belekáltott az esti lomhaságba panaszos hangon:

— Friss, meleg krumpli! Valamikor jobb napokat láttam....

Az égen a felhők egymásra futottak, mint a kisiklott vonatok és dörögtek félelmetesen. A villám már le is csapott valahol a külteleken. A járda szélén fák sorakoztak, tetveskergű, száraz platánok. Szegényes koronájuk tehetetlenül rázkódott a szél nehéz kezeiben. Vastaghasu lámpák himbálóztak a magasban és játszottak a világossággal. A vénasszony meg nyögött, köhécselt és siránkozott a tépettkoronájú fekete fák alatt.

— Valamikor jobb napokat láttam — nyafogta reménytelenül. — Friss krumplit vegyenek. Meleg, meleg...

Már késő este volt. A villamosok is álmosan sikongtak keresztül a városon.

Akkor azután két gyermek tűnt fel a sarkon. Kis fiucskák voltak. Tágranyilt szemekkel, mosolygó, huncut arccal, lábujjhegyen jöttek óvatosan a nagy piros ernyő felé. De nem tudtak elég óvatosan jönni, az öregasszony észrevette őket. Kétségbeesetten kiáltozott:

— Már megint itt vagytok? Már megint elakarjátok lopni a szegénységemet? Rendőr! Rendőr!

Rendőr nem volt sehol, s ezt nagyon jól tudták a csibészek. Széles képpel mosolyogtak az öregasszonyra. Ugy látzik ő is meggondolta a dolgot.

— Na itt van mindegyiknek egy krumpli — mondotta és a kezükbe nyomta a forró barna gyümölcsöt.

A gyerekek kis ideig labdázta a krumplival, mert forró volt, majd mohón beleharaptak, megrágták nevető arccal és lenyelték.

— Istenem, istenem — motyogta a vénasszony — valamikor jobb napokat láttam és most így kell kinlódnom.

Mire megigazitotta a kendőt a fején, megpiszkálta a paraszat és leöntötte vízzel, mert már igazán késő volt és haza kellett menni, mire mindezzel készen volt és körülnézett, rengeteg gyerekarcot látott maga körül. Megsokasodott körülötte a két gyermek, mint a kenyér a bibliában és a sok gyermek kárörvendő kaján szemekkel nevetett rá.

— Mit akartok? — sikitotta magából kikelve a rémületből. — Mit akartok tőlem? — S a gyermekek csak vigyorogtak és jöttek könyörtelenül vigyorogva egyre közelebb, tizen vagy százan, százan vagy ezren. A háztetőkről csusztak le, a villanypóznákról ereszkedtek és mindegyik egyforma ugyanaz az arc volt. Már egész közel voltak, talán két lépésre tőle és körülzárták átláthatatlan gyűrűvel.

— Itt van mindenem, csak hagyjatok! Itt van mindenem! — sirta magánkívül, de akkor már elkésett az ajánlat. A gyermekek, mindahányan voltak, nekiestek a bádorgályhának, kiszórták a tartalmát a földre, a krumplit, a paraszat egy rakásra. A sültkrumpli és a hamvasodó kék parázs hegyébe sikoltozva esett le ő is.

\*

A vihar akkor már teljes erejéből dühöngött. Ereje az égig ért, rengeteg darabba szakította a felhőket, mint valami ócska rongyot és fákat tépett ki gyökerestől. Bent a vá-

rosban is összehányt mindent. A villamosok jobbra-balra dülögéltek, a nagy házakat felkapta a markába, megrázta néhányszor, mint az aprópénzt, azután a földhöz vágta őket. És megvadította a folyókat is. Prüszköltek és nyeritettek a szelid patakok és felágaskodtak tajtékozó tehetetlenségükben, hogy újra lecsapódjanak, mélyebbre mosni medríket.

Villám cikázott, ég zengett és nehéz tölgyek röpültek a magasba, mint a rakéták. Egész éjszaka tartott ez az ítélet-ido. De hajnalra mégis kissé kifáradt a vihar. Már csak félkézzel hajigálta unottan a fákat, majd hanyatt feküdt a sárga fűre, nyujtózott egy hatalmasat, azután elaludt.

Később eső esett a földre. Jótékony, meleg eső, mintha vigasztalni akarta volna a kettétört fákat és a kimerült patakokat. Sűrű sugarakban esett.

A vénasszony, aki valamikor jobb napokat látott, most egy dohos külvárosi szobában feküdt. Isten tudja, hogyan került oda. Rozoga ágyán, kinyujtva feküdt, ugyanugy amint a tetveskérgű platánok feküdtek a járda mellett kinyujtva holtan. Fel volt öltözve fekete ruhában, ahogy az már a komor halottakhoz illik és nyitott szemén penészes rézgarasok csücsültek.

Senki ember nem volt a szobában, csak egy szürke macska ült egy széken, komolyan dorombolva. Egyedül volt a hallal. Egészen jól érezhette magát, mert dagasztott a lábaival és dorombolt szüntelenül. De amikor neszt hallott kívülről, abbahagyta a dorombolást, vékony nyakát előrenyújtotta, csillogó szeméit kimeresztette és figyelt.

A két gömbölyüarcu csibész lépett be az ajtón. Ujra vi-gyoro-gtak, mint az este a krumplisütő kályhánál, nevettek és az ágyhoz léptek lábujjhegyen. Mindaketten a vénasszony esöndes, halott arcába hajoltak, érthetetlen szavakat susogtak mosolyogva, majd lekapták a zöld pénzdarabokat a halott öreg szemérről és villámgyorsan kiugrottak az ajtón.

Az öregasszony üveges szemével a plafonra meredt.

Ahogy a gyermekek kiérték a szobából, a nap már fent ragyogott az égen és sokszinű szivárvány huzódott a felhők alatt. A kitépett fákon már megszáradt a víz, s a gyenge fűszálak, amelyeknek nem tudott ártani a vihar, zölden és fiatalon lökték ki új hajtásaikat.

Minden megváltozott a viharban, mintha új világ jött volna a régi helyébe. A fűszálak megbízhatóan csillogtak a napban és a gyermekek ujjait a szájukba véve hosszat, éle-set füttyültek.

Herceg János.

## Erős Vas Gáborné látogatása . . .

A friss márciusi szél beleölelkezett a börtönépület vasbeton falaiba, mintha meg akarná rázni egyetlen szerelmes szorítással: tavasz van!

A szél harsogva, bömbölve száguldott utakon és mezőkön át és szinte percekre megállította az elhasznált, megkopott, megrokkant autóbust, amely a város és a börtön között hozta-vitte az élet örömét vagy bánatát: szabadulást vagy a börtön fekete árnyékát.

A sáros úton, az alig elállott eső után, az autóbusz csak igen lassan haladhatott. A süppedt, kifoszlott, elszintelenedett üléseken két utas ült. A törött üvegeken át a szél minden oldalról áthatott az autóbusz belsején. De a két utas, mintha nem is érezné: mintha a kerekek szivetrázó zökkenései és a szél hideg, éles metszésű futása nem is őket rázná, tépné!

Nagy, kemény csend ült az arcukon: szenvedés. Megingathatatlan, vasbeton falu börtöne az életüknek. Az autóbusz a börtön felé vitte őket.

Egyszerű, még fiatal parasztasszony az egyik utas. Erős, komoly arcú. Talpig feketében. Nagy, fekete szemében mély fájás izzik. Amint az út egyik fordulója után feltűnik a tiszta tavaszi ég horizontján a börtön óriási, szürke, ázott, fénytelen homloka, a másik utas mintha halkán, elfojtottan felzokogott volna . . .

A parasztasszony, aki eddig némán tűrte az út testetörő megpróbáltatásait, most felijedt csodálkozással nézett utitársára. Az a véletlenül feltört zokogás megrázta, kimozdította őt lelkének börtönéből — kimondhatatlan szenvedéseinek falai közül.

Erős Vas Gáborné a fia gyilkosát akarta látni. Azért jött messze útra, ide a börtönbe.

Egy évvel ezelőtt történt . . . Szép, lelketfogó májusi estén. Vasárnap volt. A falu fölött szétáradt a nagyvendéglő udvarából a muzsika. Az a különös, mindent éltető muzsika: a tavasz, a szerelem muzsikája. A fiatalság táncolt . . .

Ott ültek a házuk előtt; ő, meg a férje, Erős Vas Gábor. A nagy gesztenyefák sötétjében, hangtalanul. Nem kell ott

beszélni. Minek?... A ház büszke, magas homloka hirdette, hogy Erős Vas Gábor házatáján ismeretlen a gond. Az ő derekára kulcsolódó erős, meleg karok reszketése minden szónál szebben mondta: szeretlek, Anna! A csillagok csak nézték őket... Olyan szép volt az élet! Nem is lehet azt elmondani. Csak odahajtotta a fejét a széles férfivállra és két forró ajk tapadt az övére. Elfogadta a csókot. Hogyne fogadta volna el.

És olyan jól esett mondania:

Nyugodhasson kend. Nem gyerek már. Hiszen a fia táncba jár.

Annak jár, akinek van — huncutkodott Gábor.

Van, van... suttogta ő is nagy, meleg örömmel:

A mi Gáborunk. A mi édes, szép fiunk!

A mi szerelmünk — rázkodott ki a szó Erős Vas Gáborból is.

Az, a szerelmünk — mondta rá ő. A szerelmünk... Ez a mi édes, egyetlen, szép életünk!

A vadgesztenyék susogtak. A magas égről csillag hullott és ő visszacsókolta Gábort erős-életű szókkal...

Köszönöm, köszönöm neked édes, jó uram!

Hirtelen a kutyák vadul felugattak... A falut vad lárma fogta át: sikoly, káromkodás, sirás! És még ki nem hült ölelésük elé, a csillagos ég alatt, letették előttük és a házuk előtt: a fiukat!

A szive volt átszurva. A friss, fiatal szive. Egy leány miatt, akit szeretett. Azt mondták, utolsó szava is az volt: édesanyám!

Azóta elmúlt minden. Nem lesz több május. Meghalt a csókjuk is.

Erős Vas Gábor megrokkant. Ő, Anna asszony csak sirni tud.

Ma eljött ide. Nem volt nyugta. Látni akarta azt, akit átszurta a fia szívé. Aki megölte csókjukat, hogy ne legyen több tavasz! Látni akarta, hogy megmutassa neki azt a sebet, amit szúrt, ami soha se szűnik meg vérezni: az anya sebé! Hogy ez az örök seb emlékeztesse tetteire. Hiszen neki is van anyja. Hadd tudja meg, mit cselekedett azon a csodálatosan szép májusi estén, amelyen eljött a szenvedés...

Erős Vas Gábor minden igyekezete hiábavaló volt, hogy lebeszélje szándékáról. Eljött. Mindjárt odaér. A szemébe néz...

Nézd, én vagyok itt... az anyja!

Amott vannak már a félelmetes falak...

Az útitárs maga is felriadt... Feltörő fájdalmát azonban nem tudta elfojtani. Arcát a zsebkendőjébe temette. Sirt

Vas Gáborné szíve elszorult. Utitársának, aki öszbeborult öreg ember volt, fájdalma volt, fájdalma mélyen megrendítette. Olyan erős, megrázó volt az öreg ember sirása, hogy é is könnyezni kezdett. Talán az is okozta... az egy évve öregebbé lett szív, talán az el nem jött csókok fájtak fel benne — úgy érezte, hogy az öreg ember sirása maga a vigasztalhatatlanság! Mintha az öreg fájdalma az övét elnyomná nagyságával, felbirhatatlan súlyával.

Megérkeztek. Az öreg letörölte könnyeit. Leszálltak. A szuronyos őrnök felmutatták a látogatási engedélyt. Beléptek a hideg, csendes folyosókra.

Anna asszony egy pillanatig tétován megállott. Az öreg különös jósággal kérdezte meg tőle:

Most van itt először?

Anna megroskadt a kérdés súlya alatt: először?... Há van olyan is, aki többször jön ide?

Az öreg szeliden szólt:

Jöjjön asszonyom, majd én megmutatom az utat. Ó, ér tudom már... És szemében újra megcsillantak a könnyei. Mert én már régóta járok ide. Ó, én szerencsétlen! Szegény.. fiam! Anna reszketett:

A fiát?

Igen a fiamat... És maga?

En?...

Anna úgy érezte, hogy a föld reng alatta. Igen: ő miért jött ide?. Nem, nem lett volna szabad idejönnie. Ez az ember a fiát látogatja meg!... Ez, ez volt a sirásában olyan végtelenül megrázó. A börtönben levő gyermekét siratta!

Tudom, hogy nehéz kimondani, suttogta az öreg. Neken is könnyebb volna, ha azt mondhatnám, hogy: meghalt a fiam!....

Anna elesett volna, ha az öreg hirtelen át nem karolja. És úgy vezette átölelve egészen a börtöngondnok ajtajáig.

Anna nem is tudta már, ami történt vele... Egy szobába vezették. A szoba két részre volt osztva. Mellette egy börtönőr fegyvertelenül és amott, a szoba másik részén valak áll... mögötte szuronyos őr....

Igen, az a sápadt, beesett szemű fiatalember, akinek mélyre esett szeméből úgy hiányzik az élet — az a fia gyilkosa: Nagy István, aki tíz évre ítéltetett.

Percekig nézik egymást...

A fiatalember hirtelen felzokog:

Azt hittem — az anyám!...

Anna szívét vasmarokkal kapja át a szó... az a másik  
anya nem jött el!... jaj, hogy megalázta ez őt!...

Hát az anyád nem jött el hozzád? — nézett a legényre.

De Nagy István nem felelt... úgy állott ott sápadtan,  
beesett szemével, mint aki eltávolodott messze, mindentől...

Anna keze a korlátra téved... a korlátra, amely mögött  
Nagy István áll... a korlát vasból van és nem enged... An-  
na feje lecsuklik... ott a korlát mögött ifjan eltemetett élet  
van... szomorú, halott élet!

És megroskadtan szólt:

Majd én... szólok... anyádnak!...

A faluban különös hír terjedt el. Azt mondják, hogy Erős  
Vas Gáborné Istvánéknál járt és ő könyörgött az anyának,  
hogy látogassa meg a fiát.

Kristály István



## Tavasz 1933

Dáridós nekiruccanással,  
erős, pasztikus lendülettel  
dobta fel magát...  
Hajrázva végigtáncolt a zuzmarás  
fekete rögös földeken.  
Lebirhatatlan kívánczóságok keltek életre,  
búja nevetésre tárultak az ajkak  
és a hegyek hófödte lejtőjén  
zenés bugyogással  
erekbe szakadt a hóviz.  
Hiába állták útját betonpaloták,  
végighömpölygött a házakon s  
most itt van.  
Felmarta a csodátváró emberek tüdejét  
s milliókból csalta elő a véres köhögést.  
Mint egy ezüstszőrű táltos ficánkolt,  
búja, illatos virágok millióit  
varázsolta a felágaskodott rügyek  
domború, büszke csücskeire.

Millió ragyogó fürge szint  
szalasztott egymás mellé,  
s a színekből győztesen sárgult elő  
a búza, a kenyér szent színe.  
Ráfeküdt a rétekre, mezőkre és nézte  
mámoros szívvvel, hogy hevül a nap,  
az emberek mint fáklyázzák égig kedvüket,  
örülnek, ölelnek, térdre hullanak.  
Nézte a térdrecsklott embereket,  
tüdővészcsodavárók, költők,  
kórházban már félig kihült  
testek fekete tömegét, amint  
suttogják: ... Tavasz... tavasz...

— — — — —  
Amott a távoli keleten is rügyeznek a fák,  
érik, teherbe fogan millió gyümölcs,  
bimbózik, virágbaszökken millió virág,  
asszonya arcára lázas csókot csókol  
millió és millió kuli s suttogja:  
Élet... Tavasz... Tavasz...

— — — — —  
Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália  
millió életdús emberét csókolta  
mámoros tavaszi tűzre az ezüstös csoda.  
De ugyanakkor  
szíveket tépnek, könyeket szüretelnek  
röhögő, otromba, bamba tömegek.  
Kés a kezükben, sebet ejtenek és  
könyörtelen, feltartóztathatatlanul  
ömlik szerte az áldott embervér!...  
Hallgassátok csak...  
A költők dalolnak...  
Tavasz van... tavasz...  
1933, március, április, május,  
csak a buja színeket megölte,  
csak a virágok illatát elfojtotta  
és a rögös földet öntözi, öntözi  
a vörös, meleg, áldott embervér!....

Wellner Albert



# Magyar nótagyűjtésünk

A Mi Irodalmunk és a Kalangya cikkeinek ime visszhangja támadt. Többször hangoztattuk már, hogy milyen fontos lenne felkutatni és megmenteni népünk dalköltészetét és egyéb folklorisztikus értékeit, mert a néplelket csak ilyen módon ismerhetjük meg igazán. Természetesen mi csak a gyűjtő szerepét vállalhatjuk, az eredményt majd megvizsgálják a folklóre igazi tudósai, mennyi benne az érték, az eredeti.

Legelőször Batta Péter kanizsai gyűjtését tesszük közzé, aki kilenc teljesen eredetinek látszó népdalt mutat be a Kalangya. olvasóinak és a magyar folklóre hozzáértő tudósainak.

Batta Péter a következő kíséző sorokat füzi nótagyűjtéséhez:

Ezeket a nótákat azelőtt sohasem hallottam. S azt hiszem csak itt dalolják őket, ezen a mi acélos búzával megáldott vidékünkön, ahonnan majd idővel elszármaznak másfelé is; aminthogy az is meglehet, hogy egyik-másik közülök más vidékek dalforrásainak bugyogása.

Természetesen a lányok vegyesen énekeltek általánosan ismert, országszerte elterjedt dalt is a helyiek mellett. Hosszas küzdelmekbe, magyarázgatásokba került, míg legyőztem szégyenkezésüket, gyanakvásukat s ujságba kiírással felkeltettem becsvágyukat, míg azután önként mondták ceruza alá jobbnál-jobbízú itteni származásra valló nótájukat.

Azokat, amiket kint a tanyák közt hosszú téli esték unalmát üzőgetve a fosztókák-ban énekelnek együtt, vagy felváltva legények, lányok,

Mert bizony a fonó-ba már rég nem szól a nóta. Fonó-nak már híre-hamva sincs erre felé. A guzsalyt, a rokkát a sutba dobták. Jobbik esetben a padláson szövi lábai közé művészi hálóját egy-egy keresztes pók. Hogy megfogja vele zümmögő légy mar-talékját.

Kendert is rég nem természetnek, áztatnak, sulykolnak tilolnak, hébőlnek, erre mifelénk. Magafonta fonálból készült szőttest nem viselnek az asszonynepek. Nincs népviselet, eltűnt. Elpusztult.

Óregasszonyok rókamálás „tyurak“-ját látni még nagyritkán. Meg a vénebb embereken a földet söprő subát teletszaka.

A dugott vagy fizetett bálakon kívül csak a kukoricafosztás ad még néha alkalmat a fiatalságnak az együttes örvendezésre,

mulatozásra, danolásra. Amikor mővá-ba mennek egymáshoz segíteni a rekoncsaládok vagy ismerősök, szomszédok...

A szöveg mellett persze a dallamra fektettem a legnagyobb súlyt. Azonnal feltűntek azok a dalok, amelyeknek melódiái minden ismert nótától elütöttek. Ezeken kaptam a leginkább.

Mert nem nagy dolog az, ha az ugyancsak fölkapott

„Sárba taposom a fényképedet“... sor helyett a tanyán ezt a változatot éneklük enyhítve, hogy

„Sárba taposom a jeggyürüdet“... vagy a városban súlyosítva, viccesen:

„Sárba taposom a pofalemezedet“... Ellenben fontos az, ha sehol másutt nem hallott szövegek s meg nem figyelt melódiák születnek itt meg népünk ajkán. Hajtva a szívüktől. Szívük sugallta szerelemtől.

Mert, hogy a szerelem, a lányfajta körüli legyoskedés a nóták szülőanyja, forrása, azt tán mondanom se kell. Minden nótánk tárgya, oka persze az őrvendő vagy a búsuló szerelem. Aminthogy ez volt, így volt ez a világ kezdetétől mind a mai napig s lesz a világ végezetéig ezután.

Rázzuk meg hát a kanizsai nótafát s élvezzük annak ízét gyümölcsseit.

**Batta Péter**



## 1. Kanizsai zöld erdőben . . .

Kanizsai zöld erdőben születtem,  
Anyám se volt, mégis fölneveledtem,  
Úgy nőttek fel, mint a kertben a rózsza,  
Volt szeretőm már tíz éves koromba.

Kanizsai zöld erdőben van egy tó,  
Abba úszik egy fekete koporsó,  
Kilátszik az aranyozott szemfödél,  
Rá van írva nem igazán szeretéél.

Kanizsai zöld erdőben van egy tó,  
Abból iszik három fekete holló,  
Három sötét hollónak van hat szárnya,  
Ki vágok a babám szívéből zárva.

(Énekelte Mózes Mária tanyai lánya).



## 2. Erdő, erdő . . .

Erdő, erdő, jaj de kerek erdő, de csuhajla,  
Közepében térdig ér a mező, de csuhajla,  
Sej gulyások le ne töressétek —  
Szép a babám el ne szeressétek, de csuhajla.

Erdő, erdő, jaj de kerek erdő, de csuhajla,  
Közepében három arany vessző, de csuhajla  
Ezt a vesszőt hároman iltették, —  
Ezt a kislányt hároman szerették, de csuhajla.

Erdő, erdő, de szép kerek erdő, de csuhajla,  
Van-e benne szép lány tizenkettő, de csuhajla  
Ha nincs benne szép lány tizenkettő,  
Száradjon ki ez a kerek erdő, de csuhajla.

Erdő, erdő, de szép kerek erdő, de csuhajla,  
Közepében van egy gyásztemető, de csuhajla,  
Bár csak engem is oda temetnének,  
A rózsámmal egy sirba tennének, de csuhajla.

(Énekelte Bohata Franci városi lány),



## 3. Ha bemegyek . . .

Ha bemegyek kanizsai templomba,  
Arany gyűrűt húzatok az ujjamra,  
Kék lesz annak a köve,  
Mint a régi szeretőmnek a szeme,  
Mint a régi szeretőmnek a szeme.

Ha bemegyek kanizsai csárdába,  
Bort hozatok aranyszélű pohárba,  
Asztalomon a pohár,  
Karjaim közt a babám,  
Megkérdézem szeret-e még igazán?

(Énekelte Mózes Mária).



#### 4. Házunk előtt . . .

Házunk előtt magasra nőtt nyárfa,  
Jaj de sokat megáztam alatta,  
Megázott a piros delin kendőm,  
Nem tagadom, vártam a szeretőm.

Kislány, kislány kanizsai kislány,  
Jártam hozzád, mindig álmos voltál,  
En tőlem már kialhatod magad,  
Sej nem ölelem karcsú derekadat.

(Énekelte Mózes Mária).



#### 5. Lassan kocsis . . .

Lassan kocsis, hogy a szekér ne rázzon,  
Hogy a babám gyenge szíve ne fájjon,  
Nincs az útba se patika, se gyógyszer, se orvos,  
Babád gyógyít, nem a katonaorvos.

Édesanyám, ha ráuntál nevelni,  
Vigyél ki a rongypiacra eladni,

Ott is ott lesz az én rózsám megvenni, megvenni,  
Arany pénzzel fog az értem fizetni.

Beteg vagyok a szerelem betege,  
Két fekete szemmel vagyok megverve,  
Két fekete szemmel vagyok megverve, megverve  
Nem gyógyít más csak a babám szerelme.

(Énekelte Mózes Mária tanyai lány).



## 6. Lehajtom a libám . . .

Lehajtom a libám a rétre,  
Magam is lemegyek melléje,  
Elkiáltom magam biri biruskám,  
Üljél az ölembe Mariskám.

Lehajtom a libám a rétre,  
Magam is lemegyek melléje,  
A libám a réten szépen legelész,  
Rózsám az ölembe heverész.

Lehajtom a libám a rétre,  
Kérik a szűrőmet cserébe,  
Nem adom a szűrőm irhás subáért,  
Szőke szeretőmet a barnáért,

(Kéziratba adta Mózes Mária).

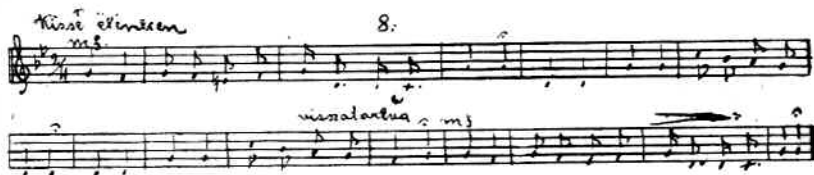


## 7. Tisza szélén . . .

Tisza szélén mandulafa virágzik,  
Ha megérik, vízbe hullik, elázik,  
Leüzenem én egy vízi madárnak, én egy vízi madárnak  
Egy mandulát hozzon fel a babámnak,

Széna, széna, széna terem a réten,  
Most beszéltem a rózsámmal a héten,  
Zsebkendőm is nála van a zsebébe, szívem nála cserébe,  
Most találtam igaz szívű legényre.

(Batta Baby gyűjtése).



### 8. Sej haj . . .

Sej haj, ki mondja meg ugyan mit csináltam?  
Napról-napra kevesebb a nyájam,  
Adja nekem gazduram a lányát,  
Sej haj akkor jobban megőrzöm a nyáját.

Sej haj menyasszony se lettél volna soha,  
Ha az anyád nem szeretett volna,  
Életednek legszebbik órája,  
Sej haj öltöztél a menyasszony-ruhába.

Sej haj vőlegény se lettél volna soha,  
Ha a babád nem szeretett volna,  
Életednek legszebbik órája,  
Sej haj öltöztél a vőlegény-ruhába.

(Énekelté Mózes Mária).



### 9. Négy lába van . . .

Négy lába van a kecskének,  
Kettő meg a menyecskének,  
Három a tili-taligának,  
Allj be rózsám katonának.

Allj be fiam katonának,  
Jobb módod lesz mint apádnak,  
Nem kell a kaszát kalapálni,  
Csak a lányok után járni.

Allj be lányom szobalánynak,  
Jobb dolgod lesz mint anyádnak,  
Nem kell a cserépgyárba járni,  
Csak a legényeket várni,

(Énekelte Kis Maris városi lány).

---

---

## Egy zsáknyi bánat

Ifjúság kacaján át hordtam  
Egy zsáknyi nagy keserőséget.  
Messziről hozott furcsa átok  
A lelkembe szállt, kinez, éget.  
Schönbrunn parkján is végighordtam  
Egy zsáknyi nagy keserőséget  
És lestem, lestem új teremtést:  
Nagy kacagást és reménységet.  
Párizs ijedt-dermedten nézett:  
Alkonyi ég biboran égett  
S én cipeltem a Szajna mentén  
Egy zsáknyi nagy keserőséget.  
Lány mosolygó szemébe néztem  
És hordtam a keserőséget  
És minden mosoly messze rebbent.  
Vágyva néztem a messzeséget.  
Világteremtő furcsa csodák  
Örökre a lelkembe hulltak,  
De gyázmécs-fényű lelkem lángján  
Hamuvá lettek, elpusztultak.  
Megyek a földön, mosolyt látok,  
Élek én is, mint százan mások,  
De mélyről jönnek ősi átkok  
És örökösek e sirások.  
Emlék: hamu, sűrű és szürke,  
De perbe szállnék az Istennel:  
Oly szörnyű ez az ősláng bennem,  
Hogy minden csodát tönkreperzsel.

**Borsódi Ferenc**

# Mélypont alatt

## Regény

(Folytatás)

Erzsébet mégis feleségül ment Siró Zoltánhoz, aki bizonyos volt abban, hogy ez a makrancos gyerek boldoggá fogja őt tenni.

Házasságuk persze hamarosan csődbe jutott. Alig éltek néhány hétig együtt, a férj már érezte, hogy az asszony kelletlenül viselkedik.

Egy napon a feleségéhez orvost kellett hívni. Amikor kikísérte, akkor tudta meg az orvostól, hogy felesége három hónap óta másállapotban van.

Puskával ment vissza a feleségéhez.

— Három hónap óta hordod a gyereket?

— Az asszony bólintott.

— És nekem nem mondd meg? Nincs közöm hozzá?

A sápadt asszony suttogva beszélt.

— A tied... Mit akarsz tőlem?... Meg akarsz ölni?...

Hát löj agyon.

A férfi rémséges indulatokkal volt tele. Megütötte az asszonyt.

— Ne verekedj! Hiszen puska van nálad.

— Nem tehetem, a gyerekem nálad van... De ha nem szeretsz, elmész innen.

— Elmegyek.

— De előbb a gyereket megszüled.

— Jó. Beleegyezem.

— Rossz vagy! — ordított fel a férfi és kergette az asszonyt szobáról szobára, akinek végre sikerült a rettentő harag elől egy ajtót bezárni.

Másnap a férj elutazott. Hónapokig volt távol, de minden nap levelet hozott tőle a posta. Örjögő, szerelmes levelek voltak ezek. Nem használtak. A férj haza jött és az asszony utazott el. A hetedik hónapban, Budapesten, megszületett a gyerek... És jött még tíz fájdalmas hónap. Könyörgésére az

asszony hazahozta a gyereket. A gőgös, csak hatalomban élni tudó ember, könyörgött az asszonynak, hogy maradjon, nevelje föl legalább a gyerekét. De Erzsébet nem akart maradni, nem bánja, ha el is veszi a gyerekét, ő elmegy. És a töméntelen sok nem! nem! után végre kelletlenül többet is mondott.

— ... Örültséget követtem el, mikor feleségül mentem hozzád. Értsd meg végre, hogy az első perctől kezdve szenvedek. Értsd meg: menekülni akarok! ... Boldog akarok lenni. Előtte egy egész élet áll, legyen az az enyém.

— Hát jó. Megadom magam. Menj el. A gyerek itt marad... — Igy szólt harminc évvel ezelőtt, az akkor még ifjú Siró Zoltán. — Menj! Rossz vagy! Konok vagy!

\*

A bíróság rendes tartásdíjat állapított meg. Siró egyöszszegben egyezett meg az asszonnyal, ne legyen vele több dolga. Ne legyen vele több dolga? Nem úgy cselekedett. Amint az asszony kitette házából a lábát, nyomban Budapestre utazott, magánetektívot fogadott föl. A detektívnek az volt a feladata, hogy az asszony minden lépéséről jelentést tegyen. A jelentések sima borítékokban jöttek naponta, évek múltán csak hetenként. Havonként egyszer a detektív céges borítékában küldte a számlát, melyben a rendes havi járandóságon kívül nagy sumrát kitevő utanjárási költségeket is felszámított. De az asszonnyal szóló levelek közül egyetlenegy sem bontott fel soha. Félt megtudni, egy szót is felesége életéről. Kinlódásai között sokszor kísértésbe jött. De nem tudott és nem mert egy levelet se fölbontani. Egyszer már ott tartott, hogy felkeressi az asszonyt, de a címe kellett volna és hogy azt megtudja, sorra kellett volna bontani a leveleket. Nem volt ereje hozzá. Inkább irt a detektívnek, hogy táviratozza meg az asszony címét. A távirat megjött, de nem ment el az asszonyhoz. Évtizedeken át csak jöttek a pecsétetes levelek. Százszor is elhatározta, hogy fölmond a detektívnek, de nem tudta megtenni, kellett neki a soha el nem olvasott levelek, melyeken keresztül furcsa közösségben élt az isten tudja merre járó asszonnyal. A detektív már meg is halt és tisztségét a fia örökölte. A levél minden héten megérkezik és megüti idősb Siró Zoltán szívét. A levelek dátum szerint sorba rakva a kiskerti kuria egyik gondosan lezárt szobája állványait megtöltötték és a présház toronyszobájában is felbontatlanul tovább gyűlnek.

\*

Az öreg Siró íróasztalánál hóvégi számadásait végezte, amikor a rendes heti postát behozták. Ma két ajánlott levelet kapott. A pecsétetes levelet félretette, a másikat gyanakodva

vette a kezébe. Nem céges boríték, magánlevél ez, olyat pedig nem szokott kapni. Tudja Isten, ki háborgatja benne. Nem vár ő hirt sehonnán. Aki írta annak, fontos ez a levél. El kellene dobni ezt a levelet, de lehet, hogy tolvajt lepleztek le benne, tán kiloptak a gazdaságból egy szekér búzát. De a borítékra ragasztott ajánlási címke jelezte, hogy a levelet Budapesten adták fel és ez megnyugtatta. Lopni, lopnak, de ezt Pestről nem láthatják. Az asztalra dobta a levelet és az ablakhoz lépett.

A présház körüli diófákról vidám béreslányok messze-érő gamókkal verték a diót. Nagy termés volt az idén. Hatalmas koppanásokkal potyogtak az öklömnyi diók, szinte betertive a fák alját. Az öreg egészen megfélekedve az eldobott levről, kedvtelve nézte a dióaratást. Szerette a bőséges eredményeket és nem gondolt sohasem arra, hogy abból mily keveset szán magára. Igénytelen, kuporgató volt, mint a paraszt. Az elmúlt évtizedek magányában el is parasztosodott. Csak hogy a született paraszt természete ősi, évszázadokkal ezelőtt kermelődött ki benne. A paraszt igénytelenségének, szomorúság árán való gyűjtési szenvedélyének célja volt és van. Tudva, vagy tudat alatt kereste az utat felfelé, hogy kiváltságokat vásárolhasson, hogy kiszabaduljon a zsellérsorsból, legyen legalább egy telke, hogy ne kelljen három-négy családdal együtt egy füst alatt lakni. És ma is, igénytelenségével eladósodott földjébe erősen belekapaszkodva, harcol és kedve volna ahhoz is, hogy a hátára nőtt uralmi rendszert maga alá gyűrje.

Igy a paraszt... De idősb Siró Zoltán nemesi családjáról monografiát irtak, melyben évszázadokra vissza nagy őseket mutattak ki. Miért bujt hát el parasztnak? Miért szánt, vet, arat cél nélkül? Miért kupeckedik, jár éveket egy pár csizmában, miért űzi el magától az ujságot, könyvet? Hogyan sujtotta így le a szenvedés?

És itt van a fia. Ha adott is neki pénzt, meglehetősen bőven, bizonyára csak azért tette, hogy így rázza le magáról apai gondját. Apai gond? Szívében egyszerre két gyilok vájkált: feleségének menekülése és a fiú, aki nem hasonlít rá és arcán anyja vonásain kívül idegent is talál. Amikor a fiú a fogságból hazajött, a tragikus találkozásor nem nagyon segített, nem adott egy százalékot sem ahhoz, hogy fia kiléphessen, sirjából, ahová ő már eltemette. És a nagy fölismerés után, alig telt el egy pár nap, már elmúltak szívének rezgései, mohón ragadta meg fia vágyát, elengedte Pestre. Ahogy ő hitte jól megélhetést adott, elég pénzzel bélelte ki ahhoz a fiát,

hogy tőle távol, az ő számára messze idegenségben, ellenséges világban, Budapesten éljen. Nem is sejtette, hogy mi a mai Budapest. Nem tudott tegnapi fényéről és a mai szörnyű bukásáról. Ha néha pénzért hazajött a fia, csak nézte a halvány-ságát, túlzott divatos ruháját, kabátja felső zsebéből kilógó selyemkendőjét, kamasniját, mérgesen lehelte be parfümjét, lekapta szemét csillogó körméről. Ez mind gyűlöletes, idegen, terhes volt neki. De egy szóval sem korholta a fiát. Csak akkor hördült fel, amikor megtudta, hogy szeretőt tart. Ezt is csak úgy tudta meg, hogy egyszer nem tudott a fiának pénzt adni és másnap az egyik ispánjával küldte utána a pénzt. Az ispán hozta meg a hirt, hogy a fia fényes szállásán asszony is van. Ettől a hirtől megrettent. A fiú már nagykoru és még talán feleségül is veszi azt a nőt. Itt már beleavatkozott, most először, a fia életébe. Félre azzal a nővel és mig szót nem fogad a fiú, addig nem számíthat reá. Ezt így megmondta...

Idősb Siró Zoltán az ablaknál állt és vezényeli a dióverő lányokat. Botjával mutogatja a kihajló ágakat, ahol öregségére messzelátó szeme böngészi az ottfelejtett diót.

De delet kondit az öreg béres és hátamögött ebédre terít a cselédke.

Elfordul az ablaktól. Íróasztalához lép, írásait szedi rendbe. Ott fekszik a két levél. Mind a kettőt fölviszi a toronyszobába. A pecsétet a többi közé teszi, a másikon töpreng. Hirtelen harag gyullad benne. Magára haragszik. Miért nem bontja föl ezt a levelet? Bizonyára semmi fontos nincsen benne. Pedig mennyire érthető a vonakodása. Harmnic éve irtózik attól a gondolattól, hogy nem akar tudni semmiről sem, ami ezen a világon történik, nem kell neki ujság, érdemes történetek, nem érdekle a világ változásai. Őt csak egy érdekli, magában égő kérdésekkel kutatja, hogyan él, mi lett a feleségéből. És e kérdésekre itt vannak a válaszok és ezeket a leveleket sem bontja fel.

Egyre kinlódik a levéllel, de nem tudja eldobni... felbontja.

Az első soroknál kihull kezéből a levél. Arca pirossága lábába játszik. Percekig meredten néz maga elé... De megembereli magát, a levél után nyul, végig olvassa és mégegyszer elolvassa...

— Na, ezt a levelet jól felbontottam.... — morogta mag elé.

A levél így szólt:

»Mélyen tisztelt uram! Nem öntöm ki Ön előtt, Uram, az én fájdalmas apai szívemet. Ez nem tartozik Önre!!! Végsőt

tomboló emberi, büszke polgári, elpusztult életemből, csak tényeket, hatalmas, rettenetes, vérfagyasztó tényeket jegyzek ide. Ide figyeljen Uram! Az Ön fia, II. Siró Zoltán, tönkre tett engem anyagilag és lányomat, a legnemesebb gyermeket meggyalázta. Ezek tények! Azt kérdezi Uram, hogyan? . . . Elmondom. Szerettem volna személyesen elmondani, az élőszó nagyobb hatást váltott volna ki, de nekem, Uram, aki egy évvel ezelőtt koronákban milliárdok felett rendelkeztem, nem beszélve számos ingatlanaimról, ma nincs annyi pénzem, hogy illő reverenciával, személyesen látogassam meg tuszkulánumban. Beszéljen hát helyettem ez a levél, melynek portóját csáládóm szájától vontam el . . . Az Ön fia megalapította a Tengerentuli szállítványozási részvény társaságot és ékes rábeszélésére kétezer darab részvényt jegyeztem. Biztam a fiában, elvégre történelmi nevet visel. Én, tapasztalatlan egyén, egy pillanatra sem tűnődtem azon, hogy a nemes fiú atyja, miért nincs benn az igazgatóságban? Magam is nagy köztekintélynek örvendtem abban az időben, hiszen minden tiltakozásom ellenére, főúri barátaim abban tevékenykedtek, hogy érdeműs közgazdasági tevékenységemért a kormányfőtanácsosi méltosággal tüntessenek ki. De én legitimista vagyok és kitüntetést csak jogfolytonossági alapon, a törvényes királytól fogadok el . . . Mondom, naív ember vagyok én nem vettem föl a kérdést, hogy Ön miért nincsen benn az igazgatóságban? Nos, Önt nem rántotta be a fia, de engem igen. A Tengerentuli részvénytársaság, ez a szélhámos vállalat, melynek az Ön fia volt a vezérigazgatója, minden pénzt és így az enyémet is elusztatta. Hogy hogyan? Ha én ezt a bíróság elé viszem, mindenki meg fogja tudni . . . Én ezt nem teszem meg. Mert az anyagi romlásom az én fő bajom. Tudja meg Uram, hogy az Ön fia atyai szíven sokkal súlyosabb sebet ütött. Az Ön fia elcsábította, a mocsárba rántotta lányomat, Most az Ön fia együtt nyomorog leánnyommal, meg tudom érteni, hogy Ön, mélyen tisztelt Uram, fiát nem segíti, elhagyta, de miért szenvedjen vele a lányom? . . . És végre elértem levelem céljához. Összetört szívvel kérem, hogy segítsen nekem abban, hogy leányomat megmentsem. Mi, atyák, tartsunk össze!!! Hogy Ön segítsen, hogy mi ebben az ügyben együtt működhessünk, kooperálhassunk, annak egyetlen módja van. Én nem kérem vissza milliárdjaimat, nem kérem, hogy fia leányomat feleségül vegye. Erről szó sem lehet!!! Ebbe én nem egyezhetem bel. Arról nem lehet szó, hogy fiához lányomat nőül adjam. Csak arról lehet szó, hogy elmenjek leányom után, bocsánatomat adjam neki és vissza vezessem házamba. Ebben kell engem Önnek támogatni. Azt akarom mondani leányomnak:

»Emmi megbocsátok neked, haza vezérellek és gondoskodni fogok sorsodról.« Hogy ezt az elhatározást keresztülvigyem, erre ma nincsen módom kietlen gazdasági helyzetem miatt, melynek az Ön fia az oka. Kénytelen volnék tehát a gyalázatot tovább viselni. Hát szabad ezt? Elrabolni egy ember vagyonát és ráadásul a leánya becsületét?... Mégis megakarom leányomat menteni... Én nem kérem vissza milliárdjaimat... Ne, ne féljen, Uram, én semmiesetre sem tárom a világ elé fia gyalázatosságait, Uram, ne ragadtassa el magát, tudom, hogy módjában áll, de ne kínálja vissza a vaoyonomat... csak egy morzsát, csak annyit, amennyivel ebben a nagy tűzvészben leéget család gyermekét ki lehet stafirozni, hibájával férjhez lehet adni. Ez a kérésem, mely nem ultimátum, mert nem hiszem, hogy megtagadás esetén idegeim annyira felmondják a szolgálatot, hogy sebeimet föltárva, a világ elé lépjek. Fogadja, atyai fájdalomban mélységes együttérzésemet. Budapest, 1930 szeptember 30. Thököly út 73, II. emelet 49. Kiváló tisztelettel Salgó Miksa«.

A levél tüzet gyújtott az öregben.

— Azt a keserves...! — káromkodott tömött szitkokkal. Rettentő lépekkal döngött a toronyszoba tölgyfapadlóján. — Ellepte egészen a piszok... Hú! de gyalázatos! pesti svindler!... Most aztán tartsak össze Salgó Miksával... fuj! Váltsam ki a fiam néhány ezer pengővel... No és ha kiváltom? Csökken egy fillér árával a gyalázatom?... No, megállj, II. Siró Zoltán! Ezzel ölt meg ez a ... ez a ... Miksa. Hej! a keservét...!

Leroskadt egy székre, fejét öklére támasztotta, Homlokán az erek pattanásig feszültek. A szoba fülledt melege külön támadta a vérmes embert. Mintha gutaütés elől menekülne, otthagya a szobát és a csigalépcsőket rugdosva ért le az ebédlőbe.

A csacsi cselédke alázatosan pirongatta a gazdáját.

— Tekintetes úr, kihül a leves...

— Menj a ....! — és lerobogott a földszintre, meg se állt az istállóig. Kivezette a lovát, meg se nyergelte, rápattant és belenyargalt a határba.

A derült októberi égen a nap, mint a nyájas öregúr ebéd után elégedetten sétált lehajló ivén és alatta szőrén megülve szügyébe beletérdelve kergette lovát az indulatokkal teli koros férfiú... De a ló lassított és ebbe bizonyára beleegyezett a gazdája, szügyét már nem térdelte, a gyepelő sem volt már rövidre fogva.

»Hő, hő...« A lovas leszállt, a kiizzadt párát egy ákác-hoz kötötte, maga pedig elindult, az őszi szántás menti dülön.

Lehajtott fővel, elgondolkozva, öregesen lépegetett. Le-  
csöndesedve tisztázta magában a helyzetet. Arról van szó,  
hogy a fia megcsalta. Rengeteg pénzt vitt el, az nincs már meg  
és úgylátszik, hogy azonkívül még egy csomó hiányzik... ha  
igaz az, amit Salgó Miksa mond. De úgylátszik sok minden  
igaz abból, amit ír. Különben nem merné zsarolni. Salgóhoz  
holnap elküldi az ispánját. Majd csak megalkusznak... De  
a fia! »II. Siró Zoltán!«

Az apa gondolatai kegyetlen nevetésbe törtek meg. Haho-  
tázva mondta:

— II. Siró Zoltán... Bohókás ember ez a Salgó Miksa...  
Szinte szeretném megismerni. Történelmi alapra helyezkedik:  
II. Siró Zoltán... Ez jó...

Egyszerre kegyetlen vonások ültek az arcára. Eszébe ju-  
tottak azok a percek, amikor a fogságból megjött halottnak  
hitt fia. »Csaló!« mondta akkor a rongyos, szennyes külsejű  
embernek... Vajjon eljő e most finom ruhájában? És mit  
fog most mondani, ha a szemébe vágja: »Csaló!« De ha nem  
jön magától, akkor elküld érte, haza hozatja.

Messziről autótülkölést hallott. Fület. Az autó megállt.  
»Az elegáns úr, autón megérkezett« morogta maga elé. Bizonyos  
volt abban, hogy fiát hozta az autó. Csak a fia járt ide autó-  
val... »Megállj! Majd a szemedbe vágom, hogy legutoljára  
arra kértél pénzt, hogy a részvénytöbbséget megszerezzed...  
Mindig csak arra kértem, hogy vigyázzon a becsületére, mert  
az, az enyém is és közben engem csalt meg... Megkértem,  
hogy hagyja el azt a leányt... és csak egyre szedte ki be-  
lőlem a pénzt. No, megállj!« Elindult a legrövidebb úton haza-  
felé.

Ugy határozott, hogy elkergeti a fiát. Szóba sem áll vele.  
Cak átadja neki Salgó levelét és rászól: »mehetsz!«... »De  
mégsem így« — másította meg szándékát útja közepén. Hadd  
beszéljen a fiatalember. Bizonyosan pénzért jött. Hazudjék  
csak... Majd aztán...

Teljesen nyugodt volt. Hova lettek az indulatok? Elvi-  
hartzottak. Furfangos mosoly ült az arcán. Most a fiatalembert  
kelepcébe csalja... De megint autótülkölés ütötte meg a fü-  
lét és hallotta, hogy az autó elrobog. Hogy így felkészült a  
fogadásra, csalódva állapította meg, hogy nem a fia jött meg,  
hanem bizonyára egy erre járó autó vizért vagy másért állt  
meg. Vagy csak megfordult a kocsí, vissza a város felé?... De  
nem, a kocsí már messze jár, alig hallatszik a robogása. Nem  
a fia jött meg...

Egy kőhajtásnyira volt a présházától és a fia jött vele  
szembe. És mentek egymás felé: az apa tempósan, az arcán

megint ott ülő furfangos mosollyal, a fiú szeliden mosolygott vissza.

Engedte, hogy a fia átölelje.

— Az autó visszament?

— Igen, apám, ha megengedi itthon maradok.

Meghökölt és rábámult a fiára.

— Talán pihenni jöttél?

— Egyelőre... aztán, majd... Szeretnék mindent megbeszélni apámmal.

Az apa majdnem kitört a nyugodt szemtelenségek hallatára. De fékezte magát. A fiúra nézett, aztán elgondolkozva lépdelt mellette.

— Tudod — szólalt meg az apa — nekem is van beszédem veled. Terveim vannak. De előbb ebédeljünk meg, aludjunk egy jót... aztán majd beszélünk.

Az ebédnél elnézte a fiát, aki nagy étvággal evett és jókedvűen fecsegett.

## XI.

A levegő langyos volt, szép este ígérkezett. A korait szüretelő lányok a présházban öltözködtek, készülődtek hazafelé. Marcsa, a cselédke, a kerekas kut mellett krumplit hámozott. Az öreg béres vizet huzott a tartályba.

Az októberi esti hangulatban a lugas asztalánál ült az apa, szemben a fiával.

— Nohát, most beszélgezzünk — kezdte el az apa. — Azt mondtad, hogy beszélni valód van velem, hogy terveid vannak... Hát nekem is van megbeszélni valóm. Szinte parancsszóra jöttél. Nekem is vannak terveim. Engedd meg, hogy előbb én beszéljek.

Az apa nyugodtan, ráérősen, borospoharát babrálva beszélt.

— Ha nem tévedsz ma haza, utánad mentem volna Pestre. Szét akarok nézni a vállalatodnál. Meg akarom nézni a Tenge-rentúli részvénytársulatot. Hogy megy a bolt, mit csinál ott az én százezer pengőm.

Rá sem nézett a fiára, de tudta, hogy megrezzen.

— Ugy hiszem, — folytatta — hogy pénzem jól érzi ott magát, de mégis jobb, ha az ember meggyőződik. Én nyugodt vagyok, hiszen te vagy ott a fővezér. A te aláírásoddal jönnek mennek a pénzek... Megmondom, azért akarok ott széjjelnezní, mert elvesztettem a bizalmam a járási takarékbán, ahol a pénzem tartogatom. Nagyon tisztességesek a takarékok vezetői, de a legjobb adósok is kezdenek leromlani, a föld ára egyre lejjebb száll, a takarékok pedig csak földekre adott kölcsön. Mi-

ből fogják visszaadni a pénzemet, ha az adósok nem tudnak fizetni? Igazam van?... Te értesz hozzá... Kivinném hát a pénzemet és elhelyezném a te társulatodnál... Mondd, tudnátok e használni néhány százezer pengőt?... Hát felelj!

— Gondokozom apám — válaszolt csendesen a fiu. Azon gondolkozott, hogy megmondja e a keserű valóságot? Emmivel úgy határozta, hogy mindent bevall, de nem vette számitásba, hogy apja ilyen optimizmussal ítéli meg a helyzetet, hogy pénzt kínál és ilyen sokat.

— Mit gondolkozol? Hej, de óvatos ember vagy! Látom már, hogy financ ember vagy. Ezt nagyon dicsérem is. Hála istennek, nem csalódtam benned. Bizony belátom, ma óvatosnak kell lenni. Ezért mondom, hogy magam is körül akarok nézni. Nem értek ahhoz, hogy hogyan csinálják a pénzt, de számolni tudok. Meg tudom olvasni a pénzt. Ne félj, levinném válladról a felelősséget. Tudom, hogy eddig is nyomott. Belépnék az igazgatóságba... Ugy is mondják, hogy illenék személyes részvételemmel alátámasztani a fiam intézetét és nem volt szép tőlem, hogy már az alakuláskor nem vettem részt a vállalkozásban. Felmennék akár állandó lakósnak, még az elnöki tisztséget is vállalnám.

A fiu benne volt a csávéban. Nem volt ereje a vallomáshoz, mellékutakon akart menekülni. Abba kapaszkodott bele, hogy apja Budapestre akar jönni, elnökséget akar vállalni. Az izgalomtól rekedtségbe fuló hangon mondta:

— Apám, tervéről lebeszélem. Nem tudja, hogy mire akar vállalkozni. Mit tudja, hogyan él egy bankvezér, aki igazán dolgozik. Nincs se éjjele, se nappala. Minden perce csupa izgalom. Nem való magának...

— Ugy?... Hát lebeszélés?... Köszönöm, hogy ilyen őszinte vagy. Ni, hogy elöntött a rettegés... pedig tévedsz. Jobban bírom én az e fajta izgalmakat, mint ti ott Pesten. Nagyobb, emésztőbb izgalmak ráznak engem ember-idők óta.

— De ezt nem bírná... Hajnalba nyuló tárgyalások, szin- te verekedések. Nem tudja azt apám, hogy mit jelent az, ha reggel nyolckor, fáradtan, összetörve fel kell kelni és életuntan a munkaszalhoz ülni. Gyűlölettel nézni a ragyogó napot és csak futni, a fantom után. Adni, venni a »nincset«, verekedni azon, hogy kinek legyen több semmije.

Az apa merően nézett a fiára.

— Ugy?... Ez a világ járja most?... De a nagy takarékok, bankok, a nemzeti fundációk?... ahol nagynevű emberek a vezérek!... Azok is a nagy semmit hajszolják?

— Igen. Nincs kivétel. A talaj elpusztult és így minden elpusztult. Az egész világ rossz követelésekből áll.

A fiu tele volt lázzal, félrebeszél, szórta ki magából a kávéházi asztalok mellett felszitt közvéleményt. Mind lázasabban beszélt, szónokolt. A cselédke ijedtem suhant a konyhába, a béres is zavartan engedte el a kútkereket és sompolygott el. Az apa pedig változatlan nyugalommal nézett a fiára, aki felugrott az asztaltól és állva beszélt:

— A nagy bankok? Mind, mind hazug mérlegeket csinálnak és folytatnak egy rég elvesztett háborút. 1919-ben be kellett volna vallaniok, hogy nincsen semmijük. De nem vallották be, hanem dolgoztak a passzíváikkal és irreális számczlopokat adtak össze évről, évre. S ha közülük egy már nem bírta idegekkel, a többiek a főközponttal együtt körülrajzották s nagy titokban megmentették. »Nincs neked elég semmid? Adunk mi a mienkből.« És adtak. Adott a kormány is. Mert az is vigyáz a közsemmire.

— Ne izgasd magad fiam — kegyetlenkedett az apa. — Csenedesdj... Egészen kiszáradt a torkod. Igyál egy pohár bort.

Töltött a fiának, aki mohón üritette ki a poharat.

— És mondd, ha a régi nagy takarékok és bankok így állnak, hogy vannak az ujak, amelyeket 1919 után alapítottak? Azok minden teher nélkül indultak el. Azok, remélem, rendszeren egzisztálnak?

A fiu szemei a mohón megivott bortól égőn ragyogtak.

— Azok? Mind, mind elpusztultak!

— És a Tengerentuli?...

A fiu legyintett. Mintha azt akarná mondani »ajjjé«! Azután megivott még egy pohárral és furcsa bátorsággal beszélt a Tengerentuliról és társairól.

— Ezt aztán tudom pontosan. Ezt jól megtanultam... Ezt nem ujságból és nem a nagy szakemberektől tudom... Az új intézetek?... Apám, az egyik pesti forgalmas téren van egy ötemeletes bank, tele volt tisztviselőkkel, benne volt a kormánytól le és föl, minden tekintélyes és pénzes név. Ma ezer részvény, belőle nem ér egy fillért sem.

— De beszélj a te vállalatodról!

— Az enyémről?

— Igen, szavalj arról is.

— De apám, az nem volt az enyém!

— Ugyan fiam, te vagy ott a vezérigazgató, tied a részvény többség.

— Igen... megvásároltatták velem, — szolt a fiu, aki egyszerre elcsenededett. Csodálkozva nézett az apjára, aki ilyen nyugodtan, szinte évődve társalgott vele.

— Beszélj már, no! Mégis csak érdekel ez a dolog engem.

— De apám, ép erről akarok veled beszélni... Én mindent be fogok vallani...

Az öreg Siró felkelt. Fojtott hangon kezdte, de mind fékevesztettebben ordított.

— Nohát, valljál! Valld be, hogy a vállalatod tönkre ment. Valld be, amit már másokról elmondtál, hogy a semmivel kereskedtél, hogy pénzemet szétrugdaltad és amikor elfogyott, akkor mások pénzét is elszedted, embereket tettél tönkre, csalótál!....

A fiu könyörgött.

— Apám, csendesedjen. Mindenki hallja...

— Hallják? Szégyelled? Én nem. Harminc éve szégyenben élek, nem merek az emberek szemébe nézni... Csak próbára tettelek. Mindent tudok. Csaló vagy!

A fiu kigyulladt tekintettel nézett az apjára.

— Nem vagyok csaló, csak kártevő vagyok. Apám pénzét elvesztettem. Visszalophattam volna belőle, nem tettem, nem is értettem hozzá, mint ahogy nem tudtam egész idő alatt, hogy mit csinálnak velem.

— Hé! Gábris! Gyertyát ide! — ordított az apa. Kirántotta zsebéből Salgó levelét és nagy asztalra ütessel a fia elé tette. — Olvasd el!

Gábris hozta a gyertyát, amellelt olvasta Zoltán a levelet. Az első soroknál megdöbbsent, aztán furcsán kiderült az arca. Mosolygott. És minél beljebb ment a levélben, annál derüsbbe vált. Letette a levelet és kacagott. Térdeit ütögetve hahotázott. A nagy mulatságtól könnybe lábadtak a szemei. Ujra felvette a levelet és fokozódó, szinte nevetőorkánnal olvasta tovább... A levél végén, valahogy, egész hirtelen, elfogyott a hangos derü... Szemében, a még mindig ott ülő nevető könnyek, mindmélyebb forrásból hullottak. Elsírta magát és könnyeiben megáztatta hangos szavakkal is fájdalmát: »Szegény Emmi!.. Szegény, édes Emmi.«

Az apa hüledezve bámult a fiára. Miért nevet? Miért sir?

— Apám, bocsásson meg nekem, hogy fájdalmat okoztam magának. Arra kérem, hallgasson meg engem. Megérdemeltem a kegyetlenségét, kijárt nekem hogy e levéllel a zsebében, a tapasztalatlan apát játsza. Megnyugtatom, ezt a levelet bátran eldobhatja. Nem igaz az, hogy Salgó a Tengerintulin vesztette el vagyonát. Voltak részvényei, de azok árát nem fizette ki soha. Jól tudta ő, hogy ezek a részvények nem érnek semmit.

— És te is tudtad?

— Hagyja, apám, erről majd később.

Az öreg Siró felkönyökölt az asztalra, engedte a fiát beszélni.

— Salgó éppen olyan jó tudja mint én, hogy nincs semmi alapja arra, hogy velem szemben föllépjen. Ő csak keresett a Tengerentulinál és pedig eleget. Legyen nyugodt, engem nem tart senkisésem csalónak, legfeljebb mulatnak rajtam, vagy sajnálnak. Amikor a Tengerentuli megbukott, egyszerre csak magam maradtam. Az igazgatósági terem elnéptelenedett. Nem hagyott senki közülük ott egyetlen fillért sem. Az apám pénze elveszett. És elveszett ott még egy pár jóhiszemű ember kevés pénzecskéje. Én végig a helyemen maradtam és ezek a szegény emberek kísérleteztek nálam és bizony börtönnel is megfenyegettek. De akadt egy ügyvéd, aki jó volt hozzám, s aki megmagyarázta nekem, hogy nem szabad olyasvalamivel foglalkozni, amihez nem értek és megmagyarázta a kárvallottaknak, hogy én ezerszer többet vesztettem, mint ők. Én vagyok az igazi áldozat... Salgó, igaz, elvesztette a vagyonát, de volt elég más hely, ahol elveszthette... Salgó elzüllött. Amint látja apám, most magát szeretné megszarolni.

— És mi van a lánnyal?... Ez aztán mégis igaz.

— A lányához sincs köze... Öt éven át türte, hogy vele éljek.

Együtt vagy most is vele?

— Nem. Tegnap elhagyott engem.

— És hazament az apjához?

— Hazament.

— És talán az apjával együtt fogalmazták a levelet?

— Nem... Ne bántsa azt a lányt, nem érdemli meg.

— Minden pénzed elfogyott és most otthagyt az a nő...

Én ugyan nem sajnálom.

(Folytatása következik)

**Radó Imre**

# **KISEBBSÉGI KULTURÉLET**

## **Magyar munkaközösség**

A Magyar Munkaközösség magyar nemzeti mozgalom. Prágában kezdeményezték 1932 januárjában. Elsősorban a dolgozó magyar néprétegekért indult meg, a magyar szociális kérdés megoldására s a magyar nemzeti szolidaritást az egyre növekvő társadalomdinamikai erők sodrába emeli.

Nem ideológiai mozgalom, ha ideológia alatt a nagy filozófiai kérdésekre adott feleletet értjük. De igen is ideológiai mozgalom olyan értelemben, hogy a történelmi és társadalmi eseményekről megvan a maga határozott véleménye, mely a bennünket körülvevő társadalmi strukturával szemben elfoglalandó álláspontot determinálja.

A szociális kérdést a mai társadalom legfontosabb kérdésének tartja. Ezáltal a polgári kapitalizmussal és a még mindig felbukkanó feudális visszaélésekkel leszámolt. Három nagy világmozgalom adódna keze ügyébe, hogy antikapitalista álláspontjának végső konzekvenciát is revonja: 1. a marxista kommunizmus, vagy esetleg szociáldemokrácia, 2. a fasizmus, 3. a katolikus szocializmus. Az elsővel materialista kulturbarbarizmusa és a gyakorlatban bevezetett nihilista internacionalizmusa miatt semmit sem kezdhet. A második nem ad abszolút értékű társadalmi programot, inkább a jelenlegi világpolitikai helyzettel szembehelyezkedett türelmetlen negációt. A harmadik bármennyire is elfogadhatót nyújtana, mégis részletmegoldást jelent. Éppen ezért felekezeti különbség nélküli, az összmagyarság számára aktuális szervezkedésre is szükség van. A középeurópai népek történelméből nőtt magyar szociális kérdés csak egy speciális középeurópai szociális megújhódással oldható meg. Mert a magyarság történelmét két jelenség határozta meg: 1. mindig valamely fejlettebb kultúrájú nyugateurópai nép kizsákmányoltja, legjobb esetben eszköze volt, 2. azért úgyszólván csak 1876-tól élt önálló állami életet s így társadalomdinamikai fejlődésében felemásra sikerült egy fontos fokozat: a liberális kapitalista rend. A középeurópai determinálta-

ságu magyar szocializmusnak tehát első sorban konkrét feladatai vannak: az intelligenciának önálló gondolkodásra és cselekvőképességre való nevelése és sorsának a feltörekvő társadalmi osztályok: a fizikai dolgozók jogköveteléseihez való azonosítása. Ez tulajdonképpen új intelligencia kitermelését jelenti. Ebben van a világtársadalom megreformálásának — a magánvagyonnak a közérdekében való korlátozásának — középeurópai feladata.

A szociális kérdés speciális középeurópai feladatainak hangsúlyozásával adva van a nemzeti kérdés megoldása is. Mert a középeurópai nemzetek s így a magyarság is, társadalmi alacsonyabbrendűségben éltek Nyugateurópával szemben. Nyugateurópa mindig kiválasztott egy-egy legerősebbnek és tartósnak látszó nemzetet, melynek megkötött szabadjogokat adott és melynek a többieket kiszolgáltatta, hogy azokat fékentartsa. A világháború óta a középeurópai helyzet annyiban változott, hogy a magyarság helyett a szláv nemzetek és a románok kerekedtek felül. Ma a magyarság van kiszolgáltatva és éppen azért az el nem síkasztható középeurópai közös történelemért való munkán kívül — különösen az utódállamokban — fokozottabb önvédelemre van szüksége.

A vallás kérdésében határozottan ellene van a közéleti felekezeti viszálykodásnak. Mivel azonban az ellentétek nagyon is kiélezettek az összmagyarság számára készülő program természetesen nem teheti magáévá a katolikus és protestáns felekezeteknek még szociális programját teljes egészében, amennyiben azok egy-szersmind egymással ellenkező dogmákra vannak építve. Ha esetleg még lenne is megoldás, ezáltal ab ovo kizárnánk azokat a zsidókat, akik pl. még Csehszlovákiában is magyaroknak vallják és érzik magukat. A vallási szociális mozgalmakkal való együttműködés azonban lehetséges lenne, — különösen a közös ellenesség: a marxista internacionalisták és materialisták ellen, — amennyiben azok a magyarság önvédelmi frontját nem szakítják ketté.

Közgazdasági kérdésekben szintén a középeurópai társadalmi fejlődés az irányadó. A régi Magyarország a liberalizmus napnyugtakor, a háború kitörése előtt, még annyira sem volt liberális és polgári, amennyire az akkori Ausztria. Különösen a gazdasági élet, a köztisztviselők, szövetkezetek, önszervező egyesületek stb. működése volt koncentrálna. De nem egy eljövendő államszocializmus antiliberális szellemében, hanem az erőskezű feudális csökevényeként. Ezért van az, hogy ma a magyarság az utódállamokban gazdaságilag annyira önállótlan. Ha a szövetkezeti eszme a világgazdaságban túlhaladott álláspont is, Szlovénzskón és Ruszinszkon egy idejében és kellő eszközökkel kiépített szövetkezeti rendszerrel még igen sokat lehetne segíteni és a társadalmi megújulás útját egyengetni.

A mozgalom kulturprogramja szembefordul azzal a magyar kulturreakcióval, mely álkeresztény, a valóságokat elkendőző kultúrát és művészetet dédelgetett. A mai időkkel szemben megkivánt roppant szociális felelősséggel megkötött kulturában és művészetben a társadalmi és pszichikai problémák összinte és nyílt feltárását követeljük. De csakis a marxista kultúra és művészet barbarizmusának, izléstelen erkölcsi anarchizmusának és abszolút materiális világnézetének kizárásával.

A csehszlovákiai magyarság számára a Magyar Munkaközösség jelszava a gazdasági és kulturális aktivitás, ami az új politikai alakulatokkal szemben tanusított, sok tekintetben egyenesen öngyilkos passzivitás feladását jelenti és egyetlen célja a kisebbségi magyarság önvédelme a gazdasági és kulturális szláv expansió ellen. A Magyar Munkaközösség nem vállalhat közösséget azokkal, akik: 1. internacionalisták, vagy legjobb esetben nemzetileg közömbösek. 2. felhalmozott tőkék, vagy veszélyeztetett osztályérdekükért magyarok, vagy annak érdekében a gazdasági élet diplomata útjain már is megalkudtak; 3. csak elvesztett feudális előnyekért, vagy nem egyszer szegényes uraskodásaik visszasírásáért magyarok. Mert a Magyar Munkaközösség célja a szellemi és fizikai dolgozók kollektív magyarságának kiépítése és a magyarsággal közös történelmi sorsu népekkel való megértés keresése.

(Prága).

Zapf László



# LÁTHATÁR

## A vármegyeház kapujából

Sz. Szigethy Vilmos könyve — A Jugoszláviai Magyar Könyvtár II. kötete

Mintha kikötöttünk volna az emlékezés szigetén. Ugy szálltunk be a bárkába, mikor ezt a könyvet kezünkbe vettük, ahogyan Watteau elképzelte az *Embarquement pour Cythère* című képén s ez a watteau-i légység, langyosság és ezüstös fényjáték végigkísér a könyvön. Sz. Szigeti Vilmos oly forrón, annyi rajongással szereti a multat, mint Watteau, a szerelem kitagadottja a szerelmes életet. Nem távolodik el a természettől, de a valóság és a művész között ott lebeg a „megszépitő messzeség”. Csak a nagy, örök rajongók tudják betartani ezt a távolságot, mert félnek, ha közelebb hozzák rajongásuk tárgyát, ha az a premier plan nagyított közelségébe kerül, akkor a valóság megöli a távolságban tisztán, reménytelenül libegő, ragyogó alakokat.

Különös, fátyolos őszi nap világít ebben a könyvben, de az alakok ezenkívül valami belső fényt is kapnak, mintha suhanó lelkük világítana misztikus melegséggel. A táj elmosódó, a régi Becskerek, a régi Torontál konturjai szétfolynak, a Demkó ház szobáit éppoly homályban és bizonytalanságban hagyja, mint a Plank kert sétaútjait. Szigethynél csak az emberek a fontosak és sohasem a kulisszák, az emberek viszik lelkükben a multat, azt a már hihetetlennek látszó régi világot, melynek olyan nagy rajongója és páratlan krónikása Sz. Szigethy Vilmos.

Egészen sajátos Szigethy multidézése. Kifogyhatatlan, fáradhatatlan a vármegyei alakok megjelenítésében, mindig újabbak és újabbak jönnek, az emlékezés filmtekercse végtelennek látszik. Az előszóban azonban panaszkodik, hogy maroknyi az a hely, ami e könyvben rendelkezésére áll, „mikor talán a tiszterese is kevés volna hozzá, hogy mindent feltárjak, elmondják” — írja szomorú tanácstalansággal. „Kit veszek be, ki maradjon ki? — ez a legnagyobb probléma”.

Nem tudjuk, ki maradt ki ebből a hosszú felsorolásból, de azok, akik helyet kaptak — életet is kaptak. Szigethy nem fog-

lalkozik részletesen az egyes alakokkal, nem épen azért, mert takarékoskodni akar a hellyel, hanem elsősorban azért, mert rövid jellemzésében annyi élet, melegség van, ami feleslegessé teszi a részletező munkát. Néha csak futólagosan emlit egyes megyei neveket, de csodálatos módon egy-két jelző vagy egy kurta mellékmondat ezeket is életre kelti. Még az izesebb, vaskosabb típusoknál sem időzik sokáig, akik az egykori Becskerek, a hajdani Torontál életét irányították és izesítették. Mégis olyan tisztán, plasztikusan látjuk Lauka Guszti bácsit, Iszákovics Milánt, K. Józsefet, a csavargót, az öreg Sztévót, Grézló tanfelügyelőt, a ravaszság, nagyképüsködés suta filiszterét vagy Poldi bácsit, a tartalmasan, de elkalandozóan csevegő patikust. Mintha egy hatalmas regény alakjai lennének, ahol a szerzőnek bőven van helye és ideje szereplőit jellemezni, embereit életessé és testiessé tenni. Csodálnunk kell Szigethy megjelenítő erejét és művészetét: kevés, puha, zökkenés nélkül gördülő szóval és sorra életet teremt, a nevek mögött izés, meleg emberek lépnek elő, az anekdotából egy darab igaz élet lesz. Ez a csendes, lágyhangú krónikás életet tud teremteni anélkül, hogy a modern írásművészet reális erejére támaszkodna.

A legtöbb olvasó előtt ismeretlenek lesznek Sz. Szigethy Vilmos alakjai, akik már javarészt a bánáti temető lakói, mégis alig hiszem, hogy érdektelenekek mondaná őket valaki. Az a különös, szomorú belső fény, ami ezekből a megyei urakból kisugárzik, az a rőt, meleg, őszi nap, mely alatt járnak, álldogálnak s az az izés, egyszerű élet, melyet e könyvben élnek, érdekessé és rokonszenvessé teszi őket. Ezekből a zamatos, szomorú tekintetű emberekből alakul ki az a világ, amely ma már oly messze esik tőlünk, mintha az álom peremén libegne. Milyen mosolygósan törpe gondok, milyen egyszerű problémák kintáltak akkor az embereket! Szűkebb volt látókörük és szerényebbek voltak igényeik. Az élet egyszerűbb volt, nyugodtabb, egyhangúbb, nyájasabb és biztosabb. A vihar nem vetette ide-oda az embereket és a művelt emberek nem tudták ki a kancellár Németországban és mi a dollár árfolyama Zürichben. Lehet, ha mai szemmel kellene ítéletet mondani felettük, kevés kedvezőt mondhatnánk. Korlátoltak, kicsinyesek, szűk látókörűek, nehézkesek, képzeletük szegényes, érdeklődésük nem igen terjed a megye határain túl. Szinte együgyűek ezek a megyei és politikai gondok között iddogáló, anekdotázó megyei urak, de van valami nemes egyszerűség, valami epikureuszi, vagy szerény hedonista bölcsesség ebben a pipafüstös, öncélú megyei életben. Valami íz, valami báj, amit ma már hiába keresünk. De az is lehet, hogy nincdez a krónikás érdeme.

Ha Szigethy könyvét elolvastuk, mindenesetre az is eszünkbe

jut, hogy Bács-Bodrogh vármegye színben, ízben, érdekességben, kulturális nivóban is messze maradt Torontáltól. Bácska megyei alakjai színtelenebbek, szárazabbak, hatalmasai pedig durvábbak és szellemtelenebbek. De lehet, hogy ennek is a torontáli krónikás az oka. Annak a megyének történelmében, amelynek ilyen rajongó emlékezője és emlékgyűjtője van mint Sz. Szigethy Vilmos, nem fakulhatnak el a színek, a lelkek, az élet egyszerű bája és békés, pipafüstös bölcsesége.

Szelid mákony ez a könyv, régi fiókok és almáriumok édes, tubákos, levendulás illata, amely egy különös világba varázsolja az olvasót: a tegnappá. A mákony főereje mindenesetre Szigethy stílusában rejlik, ebben a ragyogó, ízes magyar stílusban, melyet fájdalmasan kell nélkülöznünk a Délszláv Királyságban megjelenő magyar könyveknél. Mintha édes, kristálytisza óbor csillogna poharunkban. Ha iszogatjuk, lassan elsüpped a jelen, a vitorlás visszavisz elrohant évek tündérotthonába, egy szép, szomorú őszbe, az emberek előjönnek a temetőből, élet és mosoly lángol arcukon és lassan benépesítik lelkünk csüggedt, bozótos kertjét, mintha mondanák: „Állj meg a rohanásban és áldozz egy órát az emlékezésnek, az elsüppedt tegnappak, gyújtás lángot az elköltözöttek emlékére, akik itt éltek, szerettek, szenvedtek a maguk módja szerint és csendesen elmentek, amint azt az elmúlás örök szent törvénye parancsolja”.

A tegnapp Torontáljának áhitatos varázsa ez a könyv.

Szenteleký Kornél

## Bérczy Tibor: Holnap

A Ma regénye — Milyadev Száva, Szombor

A szerző az előszóban azt írja, hogy regényében rá szeretne mutatni arra az útra, amely a ma káoszából kivezet, „enyhítő gondolatok”-at akar adni az olvasónak, de ha csalódna is, ha zsákuczába vezetne az út, ő „mégis megmarad az ösvényen, melynek valódiságát egyedülének találja.” (Az idézet az eredetiben első személyben).

Ilyen bevezetés után valami társadalmi utópiát várunk, egy modern vajdasági Edward Bellamyt, aki új Looking backward-jával új utakat mutat a tökéletesebb holnap felé, egy eredeti társadalmi elmélet lelkes, csökönyös hívének és harcosának forradalmi írását. Az olvasónak azonban csalódva kell megállapítani, hogy minderről szó sincs. Két szerelmes pár története ez a regény, semmivel sem több, nincsen benne utópia, marxizmus, so-

vinizmus, autarkia, étatizmus, kisebbségi kérdés, ha mindjárt ott is áll a cím alatt: a Ma regénye. A szerzőnek semmiféle útja, célja sincs, befejezett világszemléletről, dialektikai törekvésekről vagy politikai irányról beszélni sem lehet. Igazán nem értjük, milyen kivezető ösvényre céloz Bérczy Tibor, amely szerinte megváltást hozhat az emberiségre, mert ő semmilyen irányban, semmilyen ösvényen nem megy. Regényének talán éppen ez a legnagyobb fogyatékosága. Ügyetlen dolog volt erre a fogyatékos-ságra felhívni az olvasó figyelmét.

A regény a szerző szerint a mában történik meghatározott színhely nélkül. Két szerelmes pár sorsa játszódik le ebben a határozatlan miljöben és a két, párhuzamosan pergő sors maga a regény. A két szerelmes pár sorsa merőben ellentétes. Az egyik vigasztalanul tragikus, a másik derűs és apró zökkenések után eljut a megszokott happyend-hez. Pistának szegény özvegy édesanyja van, aki mindenét feláldozza, csakhogy Pista végezhesen és megszerezhesse a mérnöki diplomát. Pista hamarosan meg is kapja oklevelét és reméli, hogy nemsokára állást fog kapni, amikor majd elveheti szerelmesét: Mancit. Mancit eddig egy gyárban, mint tisztviselőnő dolgozott, de a gyár megbukik, igazgatója öngyilkos lesz, a tisztviselőnő elveszti állását. Pista pedig nem jut álláshoz. Várás. Nyomorgás. Pista megőrül, anyja meghal, a magára maradt Mancit végül bordélyházba kerül. Ezzel szemben Tamásnak jó állása van Schröder cégnél, ahova Irma, egy tönkrement földbirtokos lánya is belép. Igaz, hogy Tamás elveszti állását, de hamarosan másikat kap, Irma örököl és roppant ügyesen intézi dolgait úgyhogy a boldog, gondtalan házasságnak már semmi akadálya. Az árny és fény eme romantikus játékában semmi célatosság sincsen. Mind a négy szereplő egyformán becsületes és hiányos lelki rajzukban semmi foltot, gonosz jellemvonást sem látunk. A régi romantikusoknak volt valami erkölcsi igazságszolgáltatásuk is, Bérczy Tibor regényében azonban a tragikus sors nem jelent bűnhődést, a boldogság nem jelenti a nemes erkölcs jutalmát és diadalát. Minden a véletlen műve, értelmetlen esetlegesség, a szereplők semmiféle befolyással sincsenek saját történelmükre. Ez mint tétel igaz is lehet, de a tétel illusztrációja nem szerencsés. Mert Bérczy Tibor szinte szertelenül romantikus, nemcsak szereti, de túlozza is a claire-obscur-t s így elszakad minden pozitívumtól. Az élet igazságát azonban nem lehet szélsőségekkel, döbbenet és hatáskereséssel bizonyítani.

Bérczy Tibor döbbenetet és hatást keres, ezért még régi rémdráma kulisszáktól sem riad vissza. Bordélyház. Tébolyda. Utonállás éjjel stb. Nem érzi, hogy ezek a riktó színű kulisszák már rég elkoptak és a múlt század kelléktárába valók. Talán már

Ponson du Terrail is realisabban látott meg egy elmegyógyintézetet, mint az 1933-as jelennek regényírója. Bérczy Tibor ideg-szanatóriumában minden betegnek „rögeszméja“ van (milyen egyszerű tudományá unalmasodik elgondolásában a pszichiátria!) és jellemző a szerző minden pozitívumot elhanyagoló magabizására s az ebből fakadó tájékozatlanságra, hogy a látogató főorvost egy ápoló kalauzolja a „nagyhirű és ideális berendezésű elmekórházban“ (amely egy sorral lejjebb már sanatóriumná vedlik). És ez az ápoló magyarázza el az orvosnak a betegséget, sőt a végén odateszi a prognózist is. Szinte előadást tart a tanulni vágyó főorvosnak a „rögeszmék“-ről meg a „rohamok“-ról.

Több apróbb tudatlanságot, naivságot sorolhatnék még fel, amelyek a szerző talajtalan és időszerűtlen romanticizmusából burjánzanak, de céлом nem lehet szórakoztatás, vagy kicsinyeskedés, hanem pusztá értékmegállapítás. Ezért rá kell térnem Bérczy Tibor határozott írói erényeire. Ezek közül elsősorban azt a folyamatos, gördülékeny stílust kell felemlítenem, amely különösen mai fiataljaink között ritkaság számba megy. Általában a regény megírása ügyes, a fiatal írónak nagy szcenikai érzéke van, találon állítja be az eseményeket, változatosan pergeti a képeket, úgyhogy a regény nem unalmas olvasmány. A megkomponálás, a szerkezet sem eshet kifogás alá. Noha a szereplőknek jellemfejlődéséről, lelki konfliktusairól nem igen beszélhetünk, a regényben állandóan van mozgalom, cselekvény. Ez mindenesetre tehnikai készségre vall.

A ma regényét persze nem lehet pozitívumok, realitások és bizonyos világszemlélet nélkül megírni. Abból még nem lesz a ma regénye, ha a ma gyakoribb ujsághireit illesztjük be egy történet keretébe. A ma regényében — elképzelésünk szerint — a ma kaotikus lelke lüktet és lázadozik, a ma regényében tömegek élnek és senyvednek, mozognak és átkozódnak, társadalmi rendszerek recsegnak és egy régi világ vonaglik deliriumos halálusában. Ezt a regényt megírni nem lehet Bérczy Tibor feladata vagy célkitűzése.

Ha Bérczy Tibor szerényebb célkitűzéssel megragadná a valóságot, ha megközelítené a neue Sachlichkeit-ot értékes és érdemes írásokkal gazdagíthatná irodalmunkat.

Szenteleky Kornél

## Krlezsa Miroszláv: Povratak Filipa Latinovicza (Latinovicz Fülöp visszatérése)

Minerva kiadás Zágreb

Krlezsa Miroszláv az eltűnő horvát polgárságot írja meg műveiben, megdöbbentően erős naturalizmussal és rengeteg drámai, dinamikus erővel. Tragédiái kirobbanásában sokszor bántó a rémtörténetek megközelítése, polgári alakjai rettenetesen pusztulnak el, szinte a rémregények hátborzongató hangulatát érezzük.

Latinovicz Fülöp visszatérésében is egészen a rémregényig fejleszti a drámai feszültséget, érezzük, amint alakjai ellenállhatatlan erővel sodródnak valami szörnyű és megrázó tragédia felé, Latinovicz Fülöp, a festőművész kora ifjúságában elszakad hazulról, egyetlen ifjúkori kilengése elég ahhoz, hogy moralizáló (de polgári szempontból csak takargatottan morális életet élő) édesanyja ajtót mutasson neki és kizargassa a nagyvilágba, Latinovicz Fülöp bejárja a nagyvárosokat és megöregedettten — negyven éves korában már öreg, akár az osztálya — tér vissza a horvát kisvárosba, ahol sár, sár és sár van. Úgy éreztük, hogy valami irtózatosan nagy és széles örvénybe jutottunk ezzel az élettel együtt, ez az örvény eleinte széles hullámokban kering körbe, a cselekmény menete is lassú, az elbeszélés is széles körben kering a tragédia körül, hogy aztán a könyv vége felé egyre szűkebbé váljon a cselekmény, egyre gyorsabbá fokozódjék a menete, míg végül minden beletorkol a szörnyű tragédiába és megint csak a rémregényszerű finisbe.

Mélységes és tragikus, ahogyan Krlezsa Latinovicz Fülöp szemével látta a dolgokat, mindenesetre azonban jellemző. Valahogyan Georg Grosz minden leplet lerántó keserű karrikaturát tünnek fel előttünk, ahogyan olvassuk ezeket a sorokat: „Járnak-kelenek az emberek és homályos belükben megfőzött tyuktojást, fejeket, szomorú madárszemeket, marhacombokat cipelnek, tegnap ezek az állatok még vidáman csapkodtak a farkukkal, a tyukok haláluk előestéjén kotkodácsolnak a tyukketrecekben és most mindennek végeszakadt az emberi belekben s mindezt a mozgást és falást egyszóval úgy hívják: élet a nyugateurópai városokban, egy régi civilizáció alkonyában.”

Ezzel a megrokkánással tér haza Latinovicz Fülöp festőművész a pannon síkság sáros kisvárosába, anyjához, mert torkig van a piszkos nagyvárossal és ismét meg akar érní odahaza a kostanjeváci szőlőben egy gazdag csendes, borral dúskáló ősz. Mert a nyugati álkulturával és álcivilizációval is torkig van s

azt hiszi, hogy talán még odahaza, a sáros pannon síkságon megtalálja azt, amit elvesztett, az egyensúlyát. Ezt mondja: „Az emberek lakkozzák a körmüket, mint régi keletiek, márványkádakban fürdenek, fűtött kocsikban utaznak, keserű gyomorerősítő likőröket isznak, igazában azonban fogalmuk sincsen arról, hogy mi az élet valósága és hogyan kellene élni!”

Ezzel a keserű csalódottsággal és hittelenséggel jön haza, ahol megnyugvást keres, de megnyugvást nem találhat, hiszen mindaz, amit itthon talál, szintén hazug, haldokló, hűtét és erejét vesztett társadalom, üres és lélektelen. Már amint megy Kostanjeváczra és a falusi kocsis elmeséli neki babonás rémtörténeteit Rudolf királyfiról és egyéb rémtörténetizű legendáról, kiábrándítja, aminthogy kiábrándítják ifjúkori emlékei, a rabságot jelentő iskola, a pubertás keserüemlékű korszaka és lapról-lapra inkább érezzük, hogy növekszik és halmozódik a tragédia. Saját édesanyját sem tudja édesanyjának látni, emberi gyengeségeit mindig észreveszi és ha megfestené, csak pszichoanalitikus karikatúrát tudna festeni róla. S közben a háborúelőtti közelműltből visszamaradt horvát középosztályt és nemességet rajzolja meg reális színekkel és ahol lírát adna, ott is a családás keserű szószával önti le a képet. A fecskét, amelyről mindannyian mint a legkedvesebb, bájosan csicsergő madárról beszélünk, a rovarok szemével nézi és irtózatot ragadozót lát benne, amely naponta a rovarok seregét pusztítja el.

Ellenállhatatlanul el kell érkeznie a lecsúszott egykori nagyúrig, Ballocsanszkiig és Bobocskáig, a kaszárnyői állásba züllött egykori dámáig, aki romlott műveltségével maga köré vonja a néhány intellektuelt, de aki közben az erdészlegény ölelését sem veti meg. S már érezzük, hogy szűkülnek az örvény körei, Kyriales, a pompás koponyájú orosz emigráns és egykori egyetemi tanár sötét és nem egészen indokolt okokból vonat elé veti magát és mindenek végén Ballocsanszki, aki valamikor a családját hagyta el Bobocskáért, átharapja kedvese torkát, mikor az őt is elkétségbeesztül hagyni. Az örvényben eltűnik minden és eltűnik Latinovicz Fülöp kerengő sorsa is, ott a rémkép a díványon átharapott torokkal, holtan Bobocska és előtte megtörtén Latinovicz Fülöp, aki még pár perccel előbb anyjának is szemébe vágta a legiszörnyűbb igazságot, amit fiu anyja szemébe mondhat...

Egy pusztuló osztály megdőbentő, sötétben örvénylő, kavargó regénye ez a könyv, amelyet a zágrebi Minerva izléses kiállításban, pompás borítólappal hozott a Krlezsa sorozatban forgalomba. Érdeemes elolvasni, mert erősen gazdagítja Krlezsa műveit és a délszláv irodalmat.

Csuka Zoltán

## Dr. Mihelics Vid: Az új szociális állam

Budapest, Stephaneum. Szent István könyvek, 93 szám. — Ára 4 pengő

Európa háboruutáni alkotmányait vizsgálja Mihelics és azokban a szociális gondolat ténfoglalásait kutatja. Különösen a cseh, finn, német birodalmi, eszt, osztrák, lengyel, jugoszláv, lett, ir, román, török, görög és litván alkotmányokkal foglalkozik be-  
hatóbban.

„A térbeli és időbeli egyetemesség jellegével bíró természet-  
jog“ alapján álló szerző műve megérdemli figyelmünket, mert belőle nemcsak a tétéles jog mellett újra erőre kapó természetjogi gondolkodás következményeként hangzó erkölcsi törvények fölvi-  
rágzását ismerjük meg, de egyuttal látjuk azt is, hogy az Egyház tanításaiban milyen közel áll még ma is a természetjogi iskola korifeusaihoz, egy Hugo Grosiushoz, Hobbes, Puffendorf, Thom-  
masius, Rousseleau, Kant tanításaihoz, illetve azoknak természet-  
jogi alapokon nyugvó erkölcsi világszemléletéhez. Ez csak onnan származik, mert a természetjog gyökerei az emberi lélek mélysé-  
geibe nyúlnak le és az erkölcsösen cselekvő emberek irányítói. Még a pogányokat is ezek a törvények irányítják, ahogy azt Pál apostol írja. (Róm. II. 14. 15.) „A természeti törvény szoros értelemben véve nem lelki hajlam, hanem az észnek tétéle“. mondja Dr. Notter Antal. (A természetjog 41.)

Ennek az érvényesülését keresi Mihelics az új szociális álla-  
mok alkotmányaiban. Vizsgálódásait öt részre osztja. Az elsőben az új alkotmányok keretében a háboru utáni demokráciákat mu-  
tatja be és a bolsevizmus akadályait Németországban és Auszt-  
riában és a keleteurópai új államokban.

Az új alkotmányokra, különösen a finn, lengyel és cseh  
alkotmányra, — az 1876. évi francia alkotmány volt nagy ha-  
tással. Míg az új németre és osztrákra a svájci alkotmány hatott;  
a finnre a svéd. Vizsgálja, hogy az új alkotmányok a közélet  
szemben hogyan írják körül az állampolgári és általában emberi  
jogokat és kötelességeket és megállapítja, hogy a kapitalizmus  
nem csupán gazdasági tehnikai hanem a természetes értékrend  
felbontását is jelenti (34. old.) De hozzáfűzi: „mint minden  
társadalmi életforma azonban csak addig tarthatja magát, amíg  
előnyei nyilvánvalóan nagyobbak a társadalomra, mint hátrá-  
nyai“. (35.) Azonban már látjuk, hogy „a korlátlan szabadverseny  
ellen felébredt kollektív szemlélet megváltoztatta az általános  
jogi felfogást.“ (37.) A tétéles jog mellett a természetjog tör-  
vényei erőre kaptak és áthatották a lelkeket. Ez egészen természe-  
tes, hiszen a természetjog érzése hatotta át azok lelkét, akik az  
új alkotmányokat fölépítették.

A második részben a magántulajdont vizsgálja; különösen a tulajdonjogot, mint szociális funkciót és megállapítja, hogy az új alkotmányok nemcsak tulajdonjogról beszélnek, hanem annak kötelességeit is körülírják „a nagyobb hasznosság és közhasznosság” gondolatának előtérbe helyezésével. Itt veti föl a föld-reform kérdését is. Erről a problémáról igen sokat írtak, de csak kevés államban oldották meg úgy, ahogy az alkotmányokban lefektették. Holott: „köztudomású és általánosan elismert tény, hogy a föld konzervatívvá teszi a rajta dolgozókat, az ingatlan-tulajdon birtoklása pedig elszakíthatatlan kapoccsal fűzi a tulajdonost az állami rendhez és a hazához. Éppen ezért a falvakból való elvándorlás, aminek oka a földszerezés nehézsége vagy éppen lehetetlensége, avagy a földtulajdonosra háruló terhek súlyossága, a legnagyobb szociális bajok egyike”. (65.) Ennek föl- ismerése indította az újjá alakult államokat, hogy elejét vegyék e baj további terjedésének.

A háboru utáni földreform három célt szolgált: 1. a szociális kiegyenlítést; 2. a konzervatív parasztság erősítését és 3. a nacionalizmus támogatását.

A magántulajdon szocializálását is föl-találjuk egyes újabb-kori alkotmányban, de hamarosan fölismerték azok keresztül-vihetlenségét és tarthatatlanságát a termelési rendszer mostani állása és a gazdasági rendszer többi ágainak fontartása mellett. Taktikai és politikai okokból követelik különösen a német szociáldemokraták és így kerül az bele a weimari alkotmányba. (156. §). Mikor aztán a kivételre került a sor: „Mindenekelőtt) előre kell bocsátanunk, írja a szerző, hogy tulajdonképeni szocializálás, tehát a termelési eszközökre vonatkozó tulajdonjog társadalmisítása egyetlen egy esetben sem történt Németországban. (85). Ezzel kapcsolatban jelenti ki Freytagh—Loringhoven: „az ipar szocializálása legalább is a német gazdaság mai helyzetében, lehetetlen”. (89). A bécsi szocializálás fiaskóját legjobban az arzenálnál beállott események mutatják. „A bécsi arzenál, amelyet 1921-ben szocializáltak egy hónappal rá 80 millió koroná személyzeti és anyagbeszerzési kiadással szemben mindössze 35 millió korona bevételt ért el. A kiadásoknak és bevételeknek ez az aránytalansága hónapról-hónapra fokozódott, úgyhogy már 1923 őszén be kellett szüntetni az üzemét s 2000 munkás és 200 tisztviselő kenyér nélkül maradt”.

A harmadik részben az új alkotmányok szociálpolitikai rendelkezéseiről olvasunk. Látjuk, hogy az új alkotmányok hogy részesítik védelemben a munkaerőt „a bért, a személyiséget.

A negyedik rész a gazdasági demokrácia néhány új kísérletével foglalkozik. Szól az üzemi tanácsokról, a funkcionális és érdek-képviselletekről és megállapítja, hogy utóbbit „eddig legnagyobb mértékben Olaszország valósította meg”. (154. old.).

Egyén és társadalom a címe az ötödik résznek, melyben a szociális igazságosság szempontjából vizsgálja Mihelics a háboru utáni alkotmányokat.

Ez a könyv alapvető gondolatának vizsgálata a természetjog szemüvegén át, mert amint írja: „Az alkotmányok igazi értékét abban kell látnunk, hogy 1. igen nagy pedagógiai jelentőséggel bírnak; 2. irányt jeleznek a szociális jogok garantálásának folyamatában“. Ezért rendeli el a weimari nemzetgyűlés, hogy a népiskola utolsó osztályának elvégzése után minden tanulónak adjanak egy példányt az új alkotmányból. (148. §). Az alkotmányok nevelő hatása főként a természetjogi gondolatok propagálásában van, miután a szociális igazság nyomult az államcélok homlokterébe. Az a meggyőződés vezeti az új alkotmányok alkotóit, hogy művükkel megközelítették az igazságos társadalmi rendet.

Mihelics dr. könyvét nemes optimizmus lengi át. Széles irodalmi ismeretei, szolid erkölcsi bázisa, nemes emberszeretete könyvének minden lapján fölkelti az olvasó rokonszenvét.

A csatolt jegyzetek és bibliográfia csak növeli az amúgy is hasznos könyv értékét.

Polácsi János

---

## Sértő Kálmán: Falusi pillanat

Egy egészen különös versfüzet szerzője jelent meg Budapest irodalmi porondján és okozott azonnal éles nézeteltérést az első nevek viselői között. Ezek némelyike mélyen leszólja, »népieskedés« szemrehányásával intézi el, mások ellenben valóságos fenomént látnak benne, Ady és Burns mellé helyezik.

Engem inkább Petőfire emlékeztet valódi népi és nem népies természetességével, őszinteségével, a falu és pusztá világának napfényes meglátásával. Persze ez a napfény több rutságot, szegénységet, reménytelenséget világít meg, mint szépséget, erőt, reménységet; Sértő Kálmán némely letűnt Zola-követők (és félreértők) szellemében naturalista. Ez már magában véve elválasztja Petőfitől. A másik elválasztó a műveltség és ezzel járó önkritika teljes hiánya ennél a magyarjugoszláv határszélen élő még csak 22 éves falusi napszámosnál, aki rá sem lépett az önképzésnek arra a rögös utjára, melyen a magát természet vadvirágának nevező Petőfi olyan fényes sikerrel végighaladt. A fellázadás és forradalmi tettkésztség Sértőben is megnyilatkozik, de egyelőre legalább sokkal bágyadtabban, mint Petőfinél; ő még csak a »kellene«-nél tart, ahol

nagy elődje már a »tedd«-hez érkezett. Végre majdnem egészen hiányzik Sértőnek ebből a versgyűjteményéből Petőfi izzó erotikája, mely nélkül más érzéseinek páratlan tüze és lendülete is igen nehezen jöhetett volna létre.

Ebből a versgyűjteményből hiányzik — mondom, miután a füzetke csak igen kis részét foglalja magába Sértő eddigi versalkotásainak. Még a kiválasztás sem tőle magától származik, hanem annyi fiatal tehetség felfedezőjétől és dajkálójától, Hatvany Lajostól, aki a helyesírást is belevarázsolta a sorokba és páratlan szellemi és anyagi támogatókészséggel lehetővé tette az oly nagy és méltó feltűnést keltett kis gyűjtemény megjelenését.

Mutatónak két rövidebb versét közöljük, az elsőt leíró képességének, a másodikat világszemléletének példázására.

## Malomküszöbről

Nagymosás a faluvégi  
Csobogó kis gáton,  
A verőfa habot csapdos  
Télen át szótt vásznon.  
Menyecskének fel van kötve  
Piros szoknya térdig,  
Megmozgó molnárlegények  
A küszöbről nézik.

Nadrágzsebbe van a kezük,  
Még fejük is viszket,  
A fenének van most kedve  
Örölni a lisztet.  
Ha a menyecskék hajolnak  
Semmi haszon nékik,  
De ilyenek a legények:  
Az is jó, ha nézik.

## Csibész-dal

Dolgozzak?  
Kinek?  
Éheznek?  
Minek?  
Köszönjek?  
Senkinek!

Ne pökjek?  
Miért ne?  
Ne lopjak?  
Kiért ne?  
Imádkozzak?  
Még mit ne!

A 88 oldalos füzet a Genius kiadásban jelent meg és 1 pengőért kapható.

**Farkas Geiza.**

---

---

## Vicki Baum: Baleset

Az Athenaeum-sorozat regénye

Másodszor szólaltatták meg rövid pár hónap leforgása alatt a német elbeszélők kétségkívül mépszerű képviselőjét, hogy a biztos közönségsikert jelentő regényeit a magyar olvasóközönség is megismerje. Ez a regény Helén doktorkisasszony és a Grand Hotel után előjogokat élvezett, méltán támasztottunk igényeket az arrivált írónő újabb írásával szemben. Részben beváltotta, részben elmulasztotta, ami nem csoda, ha tekintjük azokat a záros határidőket, amiket kiadók szabtak a jólsikerült regények reconnaissanceául. Helén doktorkisasszony példányszámát elérték és feltűlmulták, ezzel a kiadó is, és a regény írója is sikert könyveltek el.

Az olvasó megveszi a könyvet. Megbizik az Atheneum vezetésében. A kiválasztott könyvnek jónak kell lenni. És igen gyakran jó. Világirodalmi jelentőség nélkül, szórakoztató, kellemes történetet mesél el Vicky Baum. Ecsetkezelése és a szinfelrakása vonzó. Az elbeszélés szereplőit nem bábjátékos mozgatja, hanem életet elevenítő tehetsége. Témaköre változatosságánál fogva nehéz feladatok elé állítja, amiken bátran keresztülvágja magát itt-ott egy kis hézaggal jelölve meg az utat. Nem Bródy Lili fordítása.

Egészben véve kellemes délutánt jelent a könyvnek elolvasása és ha nem is minden tekintetben indokolt ez az újabb szerepeltetés, azzal a várakozással tekintünk a további kötetek elé, hogy azok mindenért kárpótlást nyújtanak.

Czakó Tibor



## A Kalangya hírei

A Kalangya az elmúlt hónapban folytatta a Noviszádon megkezdett kultúrestéket. A második Kalangya-estet a Magyar Közművelődési Egyesület rendezte meg és pedig a legteljesebb sikerrel. Az estet Marton Andor, a Közművelődési Egyesület igazgatójának lelkes szavai vezették be, a műsoron Kende Ferenc, Kálmánné Engel Maca, Juhász Ferenc és Radó Imre szerepeltek. A becskerekai kultúr-est legjelentősebb eseménye az volt, hogy dr. Várady Imre, az egyesület elnöke javasolta, hogy a közművelődési egyesület kebelében alakuljon meg a Magyar Irodalmi Társaság, amit a jelenlevők nagy lelkesedéssel ki is mondtak. Most már a Közművelődési Egyesület titkárságán a sor, hogy ezt az elhatározást valóságra is váltsa és odatörekedjék, hogy a Magyar Irodalmi Társaság ténylegesen is mihamarabb megkezdje működését. Véleményünk szerint ezért elsősorban az írókat kellene egy naggyűlésre egybehívni és ilyen irányban folytatni tovább a Kalangya-esten felvetett szép eszmét.

Pompás sikere volt a vrbászi Kalangya-estnek is, amelyet a novivrbászi kaszinó igazgatósága rendezett meg. A vrbászi estet Singer Márk elnök szavai vezették be és ezen az estén Cziráky Imre, Csuka Zoltán, Kende Ferenc, Radó Imre és Szirmay Károly szerepeltek. Az est fénypontja volt Pasztné Müller Babsy hármasszám. Pasztné Müller Babsy ezúttal Schuch Gyuszi három szerzeményét adta elő frenetikus sikerrel.

Mindkét Kalangya-estet zsufolt ház hallgatta végig.

Fontos irodalmi eseménye az elmúlt néhány hétnek, hogy a jugoszláviai Pen-klub április 4-iki plenáris ülésén Manojlović Todor, a kiváló délszláv színműíró és költő Szentéleky Kornélt; Mikics Dusan, az ismert délszláv szürrealista költő pedig Csuka Zoltánt ajánlotta a Pen-klubba felvételre. A plénum mindkét ajánlást elfogadta. A jugoszláviai magyar írók közül eddig csak Szentéleky Kornélt és Csuka Zoltánt érte ez a megtiszteltetés.

A márciusi könyvpiac eseménye volt Farkas Geiza »A fejnélküli ember« című regényének megjelenése. A könyvet a Kalangya-könyvtár adta ki és ez a könyv egyúttal a Kalangya-könyvtár első kötete is. Magának a regénynek a méltatására a Kalangya hasábjain még visszatérünk.

A napokban hagyja el a sajtót a Jugoszláviai Magyar Könyvtár harmadik kötete is, Börcsök Erzsébetnek, a kiváló bánáti írónőnek regénye, »A végtelen fal«, amelynek méltatására a Kalangya hasábjain részletesen még szintén visszatérünk.

Támogassa Ön is a saját kulturáját!

Olvassa a kiadásunkban megjelent  
könyveket!

Csuka Zoltán: Tűzharang  
(Versek)  
30 dinár. — Külön árusításban is kapható.  
✘

Jugoszláviai Magyar Könyvtár:

Ducsics Jován – Debreczeni József:  
Az álmok városa

Sz. Szigethy Vilmos:  
A vármegyeház kapujában

Börcsök Erzsébet:  
A végtelen fal  
✘

Kalangya könyvtár:

Farkas Geiza:  
A fejnélküli ember  
✘

Ezek a könyvek könyvtári forgalomba nem kerülnek,  
csak sorozatban rendelhetők meg. — Felvilágosításért  
forduljon a Kalangya kiadóhivatalához, Szubotica,  
Park Kralja Petra 11